

Kontrastivna analiza diskursa španjolske gripe i bolesti covid

Stojčevski, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:883781>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za lingvistiku

MARTINA STOJČEVSKI

**KONTRASTIVNA ANALIZA DISKURSA ŠPANJOLSKE GRIPE I
BOLESTI COVID**

(diplomski rad)

Mentorica: prof. dr. sc. Mislava Bertoša, redovita profesorica

Zagreb, 2023.

Sažetak

Rad najprije donosi prikaz povijesnog razvoja diskursa počevši od antičkih vremena, preko srednjega vijeka pa sve do suvremenog doba. U prikazu razvoja diskursa spomenuli smo imena kao što su Platon, Toma Akvinski, Michel de Montaigne, Zellig Harris i tako dalje. Sukladno tome, dalje se prikazala i objasnila razlika između nekritičkih i kritičkih pristupa analizi diskursa vodeći se postavkama Normana Fairclougha (1993). Osim toga, poseban se naglasak stavio na razvoj analize medijskog diskursa te na to kakva su se istraživanja radila po pitanju analize medijskog diskursa španjolske gripe te bolesti COVID-19. Istraživački dio rada odnosi se na analizu medijskog diskursa o španjolskoj gripi i bolesti COVID-19 s ciljem prikaza i identificiranja različitih sredstava legitimacije čiji je mehanizam funkcioniranja iznio Theo van Leeuwen (2008) te sredstava delegitimacije koje je prikazao Teun van Dijk (1998). Na samome kraju provela se diskusija o provedenom istraživanju, prikazala se tablica s podacima o zastupljenosti sredstava legitimacije i delegitimacije te zaključak rada.

Ključne riječi: diskurs, španjolska gripa, COVID-19, legitimacija, delegitimacija

Abstract

The work first provides an overview of the historical development of discourse, starting from ancient times, through the Middle Ages, and up to the contemporary era. In the presentation of the discourse's development, names such as Plato, Thomas Aquinas, Michel de Montaigne, Zellig Harris, and so on were mentioned. Accordingly, it further displayed and explained the difference between uncritical and critical approaches to discourse analysis based on the postulates of Norman Fairclough (1993). In addition, special emphasis was placed on the development of media discourse analysis and the research conducted on the analysis of media discourse related to the Spanish flu and COVID-19. The research part of the work relates to the analysis of media discourse on the Spanish flu and COVID-19 with the aim of presenting and identifying various means of legitimation, the functioning mechanism of which was outlined by Theo van Leeuwen (2008), as well as means of delegitimation presented by Teun van Dijk (1998). Finally, a discussion was conducted on the conducted research, a table with data on the prevalence of means of legitimation and delegitimation was presented, and the conclusion of the work was provided.

Keywords: discourse, Spanish flu, COVID-19, legitimation, delegitimation

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
2. DISKURS I ANALIZA DISKURSA.....	5
2.1 NEKRITIČKI PRISTUPI ANALIZI DISKURSA.....	7
2.2. KRITIČKI PRISTUPI ANALIZI DISKURSA.....	10
2.3. ANALIZA MEDIJSKOG DISKURSA.....	13
2.4. SREDSTVA LEGITIMACIJE U DISKURSU.....	14
2.5. SREDSTVA DELEGITIMACIJE U DISKURSU.....	16
3. DISKURS I ANALIZA DISKURSA O ŠPANJOLSKOJ GRIPI.....	17
4. DISKURS I ANALIZA DISKURSA BOLESTI COVID-19.....	19
5. ANALIZA DISKURSA ŠPANJOLSKE GRIPE I BOLESTI COVID-19...22	
5.1. METODOLOGIJA.....	22
5.2. ANALIZA DISKURSA O ŠPANJOLSKOJ GRIPI.....	23
5.3. NOVINE <i>BANOVAC</i>	24
5.4. NOVINE <i>DOM I SVIET</i>	28
6. ANALIZA DISKURSA BOLESTI COVID-19.....	36
6.1. PORTAL <i>INDEKS</i>	37
6.2. NOVINE VEČERNJI LIST.....	43
7. REZULTATI.....	47
8. RASPRAVA.....	49
9. ZAKLJUČAK.....	50
10. POPIS LITERATURE.....	51

1. Uvod

Tema ovoga rada odnosila se na analizu medijskog diskursa o španjolskoj gripi i bolesti COVID-19. Točnije, u diskursu španjolske gripe i bolesti COVID-19 nastojali smo identificirati sredstva legitimacije i delegitimacije vodeći se principima koje su postavili Theo van Leeuwen u djelu *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis* (2008) i Teun van Dijk u djelu *Ideology (A Multidisciplinary Approach)* (1998). Prije toga nastojali smo prikazati povijest razvitka diskursa, kakvi su kritički i nekritički pristupi analizi diskursa te kakva istraživanja postoje glede diskursa španjolske gripe i bolesti COVID-19. Za samu analizu vodili smo se građom s portala *Stare hrvatske novine* i portalom *Index.hr i Večernji list*. Na kraju smo iznijeli rezultate i zaključak.

2. Diskurs i analiza diskursa

Poimanje diskursa, do određene mjere i ne u onom smislu na koji se diskurs poima danas, pojavilo se još u antičko doba, najčešće u poveznici s retorikom, govorništvom i načinima uvjeravanja. U Platonovoj “*Gorgiji*” termin *logos* (grč *λόγος*) općenito se odnosi na ono što se govori ili misli, dakle, na riječi, rečenice, diskurse, a posebno na izražavanje racionalne misli, na razum, argument, prikaz, ili definiciju (Irwin 1979: 114). Osim toga, sofisti u 5. i 4. stoljeću prije Krista uviđaju da jezik ima manipulativnu moć (Donato 2013: 103), što je jedna od najbitnijih polazišta kritičke lingvistike o kojoj ćemo više govoriti kasnije. Od antike, preko srednjeg vijeka do novoga doba nije se govorilo o diskursu kao takvom, međutim razni filozofi, filolozi i drugi istraživači do određene mjere dotakli su se odnosa društvenih struktura i jezika, odnosno njihove interakcije, što je za današnja poimanja analize diskursa krucijalno. Primjerice, Sv. Augustin bavio se odnosom jezika i moći ili utjecaja u kontekstu religije (Pater i Dankelman 2009: 96). Nadalje, Toma Akvinski bavio se moći jezika unutar religijskih i filozofskih tekstova, pri čemu ističe da postoje različite moći, a jedna od njih je pasivna moć koju definira kao “sposobnost da vas netko ili nešto promijeni” (Durand 2022: 148). Kasnije, Michel de Montaigne dotaknuo se odnosa jezika i moći govoreći da snažna ekspresivna moć jezika nastoji misao učiniti opskurnom (Cameron i ostali 2016: 6). Ideja da jezik svojom formom može dovesti do konceptualne nejasnoće i danas je itekako prepoznata. Primjerice, zabilježen je slučaj, zbog čega su i pravne institucije bile uključene, u

kojem je bolnica koristila pacijentovo nerazumijevanje stručne administrativne terminologije te ga tako dovela u situaciju u kojoj mu je zdravlje bilo ugroženo (Olsson 2008: 79-80). Dakle, institucije nerijetko koriste svakodnevni jezik (koji je zapravo tehnički), metode izbjegavanja direktnih odgovora, pasivne izraze i druga sredstva manipulacije kako bi prekrile svoje pogreške (ibid.: 81). Kada vidimo takav slučaj manipulacije jezikom u institucijama koje nisu rijetke, nije neobično da su znanstvenici uočili i težili razvitku analize diskursa, posebno kritičkom pristupu. Počeci diskursa u onom smislu kojim se bavi suvremena lingvistika počinje u 20. stoljeću. Definiranje termina “diskurs” i “analiza diskursa” u samim začetcima nije bilo jednostavno, posebice zbog činjenice da područje analize diskursa zalazi u područje različitih akademskih disciplina koje su k tome međusobno vrlo različite (Schiffrin i ostali, 2008: 1). Među prvima su filozofija, antropologija i lingvistika, ali i komunikacijske znanosti, kognitivna psihologija, socijalna psihologija, itd. (ibid.: 1). Upravo zbog interdisciplinarnosti naravi ovoga područja nije neobično da termini “diskurs” i “analiza diskursa” doživljavaju različite interpretacije i definicije (ibid.: 1). Za lingviste, posebno u začetcima ovoga područja, termin “diskurs” bio je definiran kao sve “izvan rečenica” (ibid.: 1). Primjerice, neki autori radili su distinkciju između diskursa i pisanog teksta (Coulthard, 2014: 3), ali to nije bila univerzalno prihvaćena razlika. Mnogi njemački pisci koriste 'tekst' pri čemu upućuju i na govor, a pojedini koriste 'diskurs' pri čemu upućuju na pisanje i na pragmatiku (ibid.: 3). Prvi pokušaji bavljenjem analizom diskursa unutar lingvistike bili su tijekom 60-ih godina prošloga stoljeća i njome su se bavili Harris (1952) i Mitchell (1957) (Coulthard, 2004: 3). Harris se 1952. godine bavio analizom diskursa u kontekstu bloomfieldovske tradicije namjeravajući proizvesti formalnu metodu za analizu povezanoga govora ili teksta koji “ne ovisi o analitičarevom poznavanju posebnog značenja svakog morfema”. Mitchell, s druge strane, 1957. godine izdaje djelo pod nazivom “*Buying and selling in Cyrenaica*” koje predstavlja semantički motiviranu analizu (ibid.: 4). Vodeći se firthovskom tradicijom detaljno specificira relevantne sudionike i elemente situacije te razdvaja kupoprodajni proces u pozornice (“*stages*”) na temelju sadržaja, međutim diskutabilno je radi li se ovdje uopće o lingvističkoj analizi (ibid.: 4-5). Kod začetaka analize diskursa vrijedno je spomenuti Labovljevu i Fanshelovu studiju iz 1977. godine o diskursu psihoterapijskog intervjua (Fairclough, 1996: 20). Labov i Fanshel pretpostavljaju heterogenost diskursa, koju vide kao odraz 'kontradikcija i pritisaka' u situaciji intervjua. Kako bi se moglo razumjeti značenje pojedinog diskursa, on se mora sagledati u interakciji s drugim elementima. Primjerice, diskurs u interakciji s intonacijom, što je

dugi niz godina bilo zanemareno zbog toga što se diskurs vezao uz pisani tekst (Schiffrin i ostali, 2008: 13-21). Brown i Yule (1983: 1) upozoravaju da je analiza diskursa nužno analiza jezika u uporabi. Analitičar diskursa tretira podatke ('*data*') kao zapis ('*record*') dinamičkog procesa u kojem se jezik koristi kao instrument komunikacije u kontekstu od strane govornika/pisca kako bi izrazio značenja i postigao intenciju (ibid.: 26). Analiza diskursa promatra se u sprezi s implikaturama i presupozicijama kako bi se objasnilo što govornik odnosno pisac nastoji komunicirati (ibid.: 27). Britanski lingvist Norman Fairclough bavio se teorijom kritičke analize diskursa (CDA). Njegov se rad usredotočio na odnos između jezika, moći i društvenih promjena, ispitujući kako diskurs odražava i oblikuje društvene nejednakosti, ideologije i strukture moći. Nadalje, američka sociolingvistica Deborah Tannen 1994. izdala je djelo pod imenom "*Gender and Discourse*", istraživala je diskurs u odnosu na rod i komunikaciju. Posebno mjesto u analizi diskursa zauzima autorica Ruth Wodak koja je zaslužna za brojne napretke u kritičkom pristupu analizi diskursa, posebne po pitanju unapređenja metodologije kritičke analize diskursa i naglašavanja društvene i političke primjene analize diskursa. Između ostalog, kritizirala je desno orijentirane političke stranke i njihov diskurs u djelu "*The Politics of Fear: What Right-Wing Populist Discourses Mean*" 2020. godine. Zanimljiv pristup i metodologiju za analizu diskursa prikazao je Teun van Dijk u svom djelu "*Discourse and Power*" 2008. godine koji u svojoj cijelosti predstavlja analitičke okvire i tehnike za proučavanje medijskog diskursa, kao i njegovu ulogu u oblikovanju društvenih institucija i moći. Naposljetku, teško je nabrojati i definirati sve autore koji su se bavili diskursom i analizom diskursa. Ovdje smo nabrojali neke i u sljedećim poglavljima bavit ćemo se ovom temom.

2.1. Nekritički pristupi analizi diskursa

Vrijedan pregled o pristupu analizi diskursa donosi Norman Fairclough 1993. godine u djelu pod imenom *Discourse and Social Change*. Podijelio je pristupe u dvije grupe razlikujući "kritičke" i "nekritičke" pristupe (ibid.: 12). Kritički se pristupi razlikuju od nekritičkih pristupa u opisivanju diskurzivnih praksi, u tome kako je diskurs oblikovan odnosima moći i ideologije te kakve konstruktivne učinke diskurs ima na društvene identitete, društvene odnose te sustave znanja i vjerovanja, pri čemu niti jedno od toga obično nije vidljivo sudionicima diskursa (ibid.: 12). U

nekritičke pristupe svrstava najprije pristup koji su razvili Sinclair i Coulthard 1975. godine. Naime, njihov je rad usmjeren ka usustavljanju općeg deskriptivnog sustava analize diskursa koji se bazira na principu razreda jer je to formalna situacija čijom diskurzivom praksom upravljaju jasna pravila (ibid.: 13). Diskurs koji podrazumijeva komunikaciju u učionici (točnije, komunikaciju nastavnika i učenika), uključuje pet jedinica: lekciju (“*lesson*”), transakciju (“*transaction*”), razmjenu (“*exchange*”), potez (“*move*”) i djelovanje (“*act*”) (ibid.: 13). Navedene jedinice funkcioniraju na način da se lekcija sastoji od transakcija, transakcija od razmjena, i tako dalje. Pojam lekcije nije jasno definiran, no Sinclair i Coulthard nude jasnu definiciju transakcija; transakcije se sastoje od razmjena (“*exchange*”) pri čemu se transakcije otvaraju i zatvaraju putem tzv. *boundary exchanges* (ibid.: 13). Jedinica *Boundary exchange* sastoji se najmanje od tzv. *framing moves* koji obično dolaze na početku i koriste se za formiranje lekcije (Coulthard 1992: 36). Preciznije, termin *boundary exchange* označava početak ili kraj onoga što nastavnik smatra fazom u lekciji (Coulthard 1992: 25). Postoje još tzv. *focusing moves* koji obično slijede spomenute poteze pod imenom *framing moves* i koriste se za privlačenje učenikove pozornosti na strukturu lekcije (ibid.: 17), tzv. *opening moves* koji usmjeravaju učenike i potiču ih na sudjelovanje u diskursu (ibid.: 22), tzv. *answering moves* koji obično podrazumijevaju odgovore učenika (ibid.: 22-23) te tzv. *following-up moves* koje obično čini nastavnik i nadovezuju se na učenikove odgovore (ibid.: 24). Osim toga, postoje dvije glavne vrste razmjene (“*exchange*”): *boundary exchange* koju smo spomenuli i tzv. *teaching exchange* (ibid.: 21). *Teaching exchange* usmjerena je na glavni sadržaj lekcije, pri čemu su tri glavne razmjene podučavanja su: informiranje, usmjeravanje i izazivanje razmjene. Primjerice, u rečenici “*Well, today I thought we'd do three quizzes*” izraz *well* označuje *framing move* i imamo tzv. *focusing move* koji nam u ovoj rečenici naznačuje o čemu će biti transakcija i čime se potiče da učenici sudjeluju u kvizu (Fairclough 1993: 13). Tipična razmjena u razrednom diskursu sastoji od učiteljeve inicijacije, učenikovih odgovora te učiteljeve povratne informacije. Iz tog zapažanja nastao je termin *Initiation (I) - Response (R) - Feedback (F)* (IRF) kako bi se opisale glavne razmjene u učionici i stvorio IRF model. (Coulthard, 1992: 3,112).

Nadalje, u nekritičke pristupe Fairclough (1993: 16) ubraja konverzacijsku analizu, pristup analizi diskursa koju je razvila skupina sociologa koji se nazivaju “etnometodolozi”(ibid.: 16). Etnometodologija je interpretativni pristup sociologiji koji se fokusira na svakodnevni život

kao vješto postignuće i na metode koje ljudi koriste za to (Garfinkel i Turner 1974: 15-18). Konverzacijska analiza koncentrira se uglavnom na neformalni razgovor između ravnopravnih pojedinaca (*equals*) (npr. telefonski razgovori), premda se neki radovi usmjeravaju na institucionalne tipove diskursa, gdje je odnos moći i nemoći asimetričan (Fairclough 1993: 17). Etnometodolozi su, između ostalog, iznijeli stavove o raznim aspektima razgovora. Primjerice, kakav je početak i završetak razgovora, kako se teme uspostavljaju, razvijaju i mijenjaju, kako ljudi mijenjaju narative u tijeku razgovora, kako i zašto ljudi 'formuliraju' razgovore (npr. kako iznose bit razgovora ili kako impliciraju određenu misao) (ibid.: 17). Također, konverzacijska je analiza postavila temelje tzv. sekvencijalne implikativnosti ("*sequential implicativeness*") (ibid.: 18). Sekvencijalna implikativnost pruža mogućnost neprestane izmjene uloga govornika i slušatelja (Button i Lee 1987: 37). Susjedni parovi ("*adjacency pairs*") formirani kao pitanje i odgovor ili prigovor i isprika djelomično su jasni primjeri toga jer pitanje ili prigovor sekvencijalno iziskuju odgovor odnosno ispriku (ibid.: 18). Fairclough nadalje ističe da, iako Sinclair i Coulthard i CA imaju različita disciplinarna polazišta i teorijska usmjerenja, oba pristupa imaju prilično slične prednosti i ograničenja: oba su dala važan doprinos novom razumijevanju naravi struktura u dijalogu, ali oba imaju nerazvijenu društvenu orijentaciju na diskurs, a nijedan ne pruža zadovoljavajući prikaz diskursnih procesa i tumačenja, iako CA daje značajan uvid u određene aspekte tumačenja (ibid.: 20).

Sljedeći autori na koje se referira Fairclough (1993: 20) su Labov i Fanshel, koje smo ranije spomenuli, koji su 1977. godine napravili analizu diskursa psihoterapeutskog razgovora iz lingvističke i psihološke perspektive. Za razliku od Sinclaira i Coultharda te predstavnika konverzacijske analize, oni pretpostavljaju da je diskurs heterogen (ibid.: 20). Podatke koje dobivaju promatraju kao konfiguraciju različitih stilova i zaključuju da dolazi do promjene tih stilova tijekom psihoterapeutskog intervjuja (ibid.: 20). Identificiraju "razgovorni stil/stil svakodnevnog razgovora" i "stil intervjuja" u narativu pacijenta o tome "kakav je život od zadnjeg posjeta" i "obiteljski stil", stil koji se koristi u obiteljskim situacijama kod izražavanja snažnih emocija (ibid.: 20). Ono što je bitno za primijetiti je da se u terapijskom diskursu pojavila relativna važnost paralingvističkog aspekta, točnije, proturječja između eksplicitnih značenja verbalnog kanala i implicitnih značenja paralingvističkog kanala (ibid.: 20-21) koji se odnosi na neverbalne komunikacijske značajke koje prate govorni jezik tijekom terapijskih sesija. Može se, dakle, reći da se prema teoriji Labova i Fanshela koncept "heterogenosti diskursa" odnosi na ideju da

terapeutski diskursi mogu varirati u svojoj strukturi i sadržaju, posebno pod “pritiskom” kontradikcija u govornim situacijama (ibid.: 22).

Posljednji nekritički pristup analizi diskursa odnosi se na pristup Pottera i Wetherella iz 1987. godine koji koriste metodu analize diskursa u socijalnoj psihologiji (ibid.: 23). Potter i Wetherell zastupaju argument da je tradicionalna socijalna psihologija zanemarila i krivo protumačila jezične materijale koje koristi kao činjenice (ibid.: 24). Primjerice, jedan aspekt na koji se fokusiraju Potter i Wetherell je to da u svom pristupu suprotstavljaju prioritet sadržaja s davanjem prednosti formi u sociopsihološkoj 'teoriji akomodacije govora'. Potonji se bavi time kako ljudi mijenjaju svoj govor ovisno o tome s kime razgovaraju, a samim time bavi se i promjenjivošću jezičnog oblika prema kontekstu i funkciji; dok se prvi bavi varijabilnošću jezičnog sadržaja (ibid.: 24). Međutim, Fairclough (1993: 25) ističe da i njihov pristup nedovoljno razvijen po pitanju socijalnog aspekta i da se naglasak previše stavlja na retoričke strategije govornika u analizi diskursa.

Svi navedeni pristupi prema Faircloughu pripadaju skupini nekritičkih pristupa analizi diskursa. Možemo zaključiti da Fairclough smatra da se nekritički pristupi više baziraju na jezik i komunikaciju, pri čemu ne razmatraju njihove društvene i političku pozadinu. Zbog toga smatra da ti pristupi mogu biti ograničeni u razumijevanju načina na koji diskurs funkcionira unutar struktura moći i pridonosi društvenim promjenama. Nadalje ćemo se baviti prikazima kritičkih pristupa analizi diskursa.

2.2. Kritički pristupi analizi diskursa

U prethodnom smo poglavlju analizirali i razmatrali nekritičke pristupe analizi diskursa pri čemu se naglašavala činjenica da tim pristupima nedostaje aspekt društvene kritike i uzimanja u obzir strukture moći. Termin 'kritička lingvistika' nastao je 1970-ih godina i razvio se kao interdisciplinarni pristup koji je uključivao lingvističku analizu teksta i socijalnu teoriju funkcioniranja jezika u političkim i ideološkim procesima (ibid.: 25-26). Kao preteče kritičkom pristupu analizi diskursa spominju se autori Gunther Kress, Bob Hodge, Roger Fowler i Tony Trew koji su 1979. godine izdali prvo izdanje djela pod nazivom *Language and Control* (ibid.: 25-26). Navedeno djelo imalo je za cilj prikazati da postoje snažne veze između jezične i društvene strukture (Fowler 1979: 185). Njihove studije pokazuju da društvena grupiranja i odnosi utječu na jezično ponašanje govornika i književnika, i štoviše, da ti društveno determinirani obrasci jezika

utječu na nejezično ponašanje uključujući kognitivnu aktivnost (ibid.: 185). Sintaksa može kodirati pogled na svijet bez bilo kakvog svjesnog izbora od strane pisca ili govornika. Točnije, autori zagovaraju da pogled na svijet dolazi govornicima određenog jezika iz njihovog odnosa prema institucijama i socioekonomske strukture njihova društva. (ibid.: 185). Kriička lingvistika nastojala se odvojiti od tadašnje *mainstream* lingvistike, sociolingvistike i Chomskyjeve lingvistike koja je u to vrijeme imala veliki utjecaj (Fairclough 1993: 26). Sociolingvistika se posebno kritizirala zbog činjenice da je zanemarivala dublje kauzalne odnose jezika i društva (ibid.: 26). Nadalje, kriička lingvistika uvelike se bazirala na Hallidayevoj lingvistici (ibid.: 26). Naime, 1978. Halliday izdaje djelo pod nazivom *Language as Social Semiotic* u kojem se priznaje važnost diskursa u razumijevanju jezika kao društvenog semiotičkog sustava (Halliday 1978: 139-140). On diskurs smatra ključnom jedinicom analize za proučavanje toga kako jezik djeluje u društvenim kontekstima i kako se značenje stvara i prenosi (ibid.: 139-149). Iako je cilj kriičke lingvistike kriička interpretacija tekstova, ipak se premalo pažnje pridaje procesima i problemima tumačenja pa se odnos između tekstualnih obilježja i društvenih značenja nastoji prikazati kao jednostavan i transparentan (Fairclough 1993: 28). No, tekstovi mogu biti otvoreni za različita tumačenja ovisno o kontekstu i tumaču, što znači da se društvena značenja (uključujući ideologije) diskursa ne mogu jednostavno iščitati iz teksta bez razmatranja obrazaca i varijacija u socijalnoj distribuciji, konzumaciji i interpretaciji teksta. Osim toga, još jedno ograničenje kriičke lingvistike je to što se jednostrano naglašavaju učinci diskursa u društvenoj reprodukciji postojećih društvenih odnosa i struktura, te se zanemaruje diskurs kao domena u kojoj se odvijaju društveni sukobi i promjene u diskursu kao dimenzije šire društvene i kulturne promjene (ibid.: 29). Naposljetku, jezično-ideološko sučelje, točnije odnos koji objašnjava da kako jezik odražava i jača ideološka uvjerenja i društvene strukture, također je usko shvaćeno u kriičkoj lingvistici (ibid.: 29). Primjerice, izuzev gramatike i vokabulara, argumentativna ili narativna struktura diskursa može biti od ideološkog značaja (ibid.: 29). Osim toga, kriička se lingvistika uglavnom bavila pisanim tekstom, a relativno malo o ideološki važnim aspektima organizacije govornoga dijaloga (ibid.: 29). Na koncu, naglasak se najviše stavlja na realizaciju ideologije u tekstovima zbog čega dolazi do relativnog zanemarivanja procesa interpretacije (ibid.: 29).

Nadalje, naglašava se važnost još jednog autora u kontekstu kriičke lingvistike Michela Pecheuxa koji je 1979. godine u djelu pod nazivom *Un exemple d'ambiguité idéologique* sa suradnicima razvio kriički pristup analizi diskursa koji pokušava kombinirati socijalnu teoriju diskursa s

metodom analize teksta fokusirajući se uglavnom na pisani politički diskurs (ibid.: 30). Njihovo je istraživanje svjesno povezano s političkim zbivanjima u Francuskoj, posebno odnos između komunističke i socijalističke partije 1970-ih godina prošloga stoljeća te usporedba njihovog političkog diskursa (ibid.: 30). Pecheux je bio motiviran viđenjima ideologije francusko-alžirskog filozofa Louisa Althussera, Althusser je naglašavao relativnu autonomiju ideologije u odnosu na ekonomske temelje te naglašavao značajan doprinos ideologije kod reprodukcije ili transformiranja ekonomskih odnosa (ibid.: 30). Posebno mjesto unutar kritičke lingvistike po svojim zaslugama zauzima Michel Foucault. Foucaultova djela, poput "*The Archaeology of Knowledge*" i "*Discipline and Punish*", istražuju odnos između moći, znanja i diskursa. Točnije, analizirao je kako diskursi oblikuju društvene institucije, mehanizme kontrole i sustave znanja. Njegove zasluge temelje se na tome što je tvrdio da diskurs konstituira objekte znanja, društvene subjekte i oblike 'sebstva', društvene odnose i konceptualne okvire (ibid.: 39). Osim toga, drugi je naglasak na međuovisnosti diskursnih praksi društva ili institucije, tekstovi se uvijek oslanjaju i transformiraju druge suvremene i ranije povijesne tekstove (ibid.: 39-40).

Na kraju, Fairclough (1993: 35) donosi skupinu zaključaka na temelju predstavljenih pristupa analizi diskursa ističući kako bi, po njegovom mišljenju, to mogla biti adekvatna stajališta za kritički pristup analizi diskursa: a) predmet analize su jezični (lingvistički) tekstovi koji se analiziraju pod uvjetima vlastite specifičnosti pri čemu je bitno da odabrani tekstovi koji predstavljaju određenu domenu prakse trebaju osigurati da bude predstavljena raznolikost praksi te heterogenost diskursa, b) budući da su tekstovi "proizvodi" procesa nastanka teksta i interpretacije teksta, analiziraju se i ti procesi te autori trebaju imati svijest o vlastitim interpretativnim tendencijama i o društvenim razlozima koje navode, c) tekstovi mogu biti heterogeni i različiti; mogu biti konfiguracije različitih tipova diskursa, d) diskurs se promatra kroz povijesnu i dinamičku perspektivu, u smislu promjene konfiguracija tipova diskursa u diskursnim procesima te u smislu načina na koji te promjene odražavaju i konstituiraju šire procese društvenih promjena, e) diskurs je društveno konstruktivan i on uspostavlja društvene subjekte, društvene odnosa, sustave znanja i vjerovanja, a proučavanje diskursa usredotočuje se na njegove konstruktivne ideološke učinke, f) analiza diskursa ne bavi se samo odnosima moći u diskursu, već i kako se odnosi moći i borbe moći (*power struggle*) oblikuju i transformiraju diskursne prakse društva ili institucije, g) analiza diskursa bavi se funkcioniranjem diskursa u kreativnoj transformaciji ideologija i praksi, kao i funkcioniranjem diskursa u osiguravanju njihove

(ideologija i praksi) reprodukcije i h) tekstovi se analiziraju s obzirom na raznolik raspon značajki oblika i značenja (npr. svojstva dijaloga i strukture teksta kao i vokabular i gramatika) koji se odnose i na idejne i interpersonalne funkcije jezika.

2.3. Analiza medijskog diskursa

Kao što smo naveli u prethodnim poglavljima, definiranje diskursa i analize diskursa u samim počecima nije bilo jednostavno i nije se poprilično dugo usustavilo. Početkom 1970-ih godina lingvistika je bila još uvijek ograničena na prilično apstraktne opise izoliranih rečenica i nisu se uzimale u obzir različite razine ili dimenzije cjeline 'tekstova' (van Dijk, 1985: 1). Interes za medijski diskurs bio je ograničen na sestrinske discipline kao što su stilistika, retorika ili semiotika te su se unificirani modeli za opis 'teksta' ili 'diskursa' počeli razrađivati tek tijekom 1970-ih godina (ibid.: 1). Međutim, većina analitičara diskursa jedva da je obraćala pozornost na tekstove medija (ibid.: 1-2). Osim toga, istraživanje masovnih medija prvenstveno je nastalo unutar društvenih znanosti, kao što su političke znanosti i sociologija te je njihova pozornost više usmjerena na makrofenomene kao što su institucije, publika ili javnost (ibid.: 2). Na koncu, priroda pitanja postavljenih u istraživanju masovnih komunikacija bila je pogodna na analizu velikih količina podataka o porukama, za što su bile dostupne površne i uglavnom kvantitativne metode (ibid.: 2). Iako svakako postoje i drugi (povijesni, praktični, metodološki ili teorijski) razlozi nedostatka sustavne analize diskursa u medijima istraživanja, valja ujedno naglasiti da je analiza poruka nije bila u potpunosti odsutna (ibid.: 2). Naime, tijekom 1960-ih godina pokazao se interes za tzv. 'analizom sadržaja' (*content analysis*). Druga polovica 1970-ih donijela je i prijedloge za više eksplicitan i sustavan prikaz medijskog diskursa. Velik dio ovog novog pogleda u istraživanju medija dolazi iz Velike Britanije, *Glasgow University Media Group* objavio je 1976. godine svoju prvu studiju 'loših vijesti' o TV vijestima, nakon čega je uslijedila 1980. knjiga o 'još loših vijesti', u kojoj se sustavno analizira tekst i film je doveo do zaključka da su industrijske vijesti pristrane u korist 'dominantan' položaj vlade ili direktora tvornica (ibid.: 3). Ovim kratkim pregledom van Dijk (1985) na ovaj način prikazuje početke teorije medijskih diskursa. Nadalje, spomenut ćemo više pristupa analizi medijskog diskursa koji postoje, od kojih smo neke već spomenuli (Bednarek 2006: 11-12):

- a) kritički pristup: odnosi se na studije koje rade na otkrivanju odnosa moći i ideologije, a često se pozivaju i na društvenu odgovornost
- b) narativni/pragmatični/stilistički pristup: fokusira se na elemente i objašnjenja na razini diskursa, baveći se strukturom i jezikom novinskog diskursa (često uključuje pragmatičke analize, rasprave o prikazu i perspektivi, statusu žanra, stilu i registru)
- c) korpusnolingvistički pristup: istraživanje novinskog diskursa s pomoću korpusa
- d) pristup usmjeren na praksu: rad na aspektima prakse stvaranja vijesti
- e) dijakronijski pristup: istraživanje povijesti novinskog diskursa
- f) sociolingvistički pristup: proučavanje korelacije između stila i društvenih čimbenika
- g) kognitivni pristup: analize odnosa između kognitivnih procesa, konceptualne metafore, društvenog značenja i diskursa
- h) konverzacijski pristup: istraživanje medijskog diskursa metodom analize razgovora

Spomenut ćemo neke druge autore i djela relevantna za ovo područje. Primjerice, Monica Bednarek 2006. godine u svom djelu *Evaluation in media discourse: Analysis of a newspaper corpus* generalno se bavi time na koji način novinari iznose svoje mišljenje o događajima, ljudima i situacijama o kojima izvještavaju. Za analizu fenomena mišljenja govornika, što je u lingvistici poznato i kao evaluacija (eng. *evaluation*), ocjena (eng. *appraisal*) i stav (eng. *stance*) uvodi se novi okvir evaluacije kao alternativa i sinteza postojećeg pristupa (ibid.: 3). Zanimljivo je spomenuti da se na pandemijski diskurs primijenila semiotička (multimodalna) perspektiva. U djelu iz pod nazivom “*Discourses, Modes, Media And Meaning In An Era Of Pandemic: A Multimodal Discourse Analysis Approach*” proučavali su se, primjerice, ostvaraji semiotičkih sredstava u kontekstu diskursa arapskih stripova o pandemiji korona virusa (17-42 str.) ili na koji način dizajn utječe na digitalno učenje tijekom pandemije (69-89 str.). Na koncu, proučavalo se i o komunikacijskim funkcijama diskursa društvenih mreža, medija i službenih institucija o korona virusu i pandemiji (117-201 str.).

2.4. Sredstva legitimacije u diskursu

Metodologija kojom ćemo se voditi u ovome radu bazira se na djelu Thea van Leeuwena iz 2008. godine pod naslovom *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Naveo

je četiri glavne kategorije legitimacije. Prva vrsta legitimacije je **autorizacija** koja podrazumijeva pozivanje na autoritet tradicije, običaja, zakona i/ili osoba kojima je dodijeljena neka vrsta institucionalnog autoriteta (Van Leeuwen 2008: 105). Autorizacija se može odnositi na **osobni autoritet**, što se u tekstu vrlo često manifestira izrazima “zato što ja tako kažem” i nerijetko se odnosi na učitelje ili roditelje u odnosu s djecom (ibid.: 106). Druga je vrsta autorizacije **autoritet stručnosti** gdje se legitimacija ostvaruje putem stručnosti (profesor, znanstvenik, liječnik, itd.) a ne statusom (ibid.: 107). Nadalje, imamo **autoritet uzora**, što podrazumijeva da ljudi slijede primjere nekoga koga smatraju uzorom ili vođom (ibid.: 107). Sljedeći je **neosobni autoritet** koji se odnosi na zakone, pravila i regulacije (ibid.: 108). Na kraju imamo **autoritet tradicije** (ibid.: 108) koji evocira kulturu, običaje, praksu i navike te **autoritet konformizma** (ibid.: 109) koji nam implicitno daje do znanja da je odgovor na pitanje “Zašto nešto činimo?” “Zato što svi tako rade.” Osim autorizacije, legitimacija se u diskursu uspostavlja putem **moralne evaluacije** (ibid.: 109-110). U diskursu se manifestira općim vrijednostima, a ne autoritetima i u nekim se slučajevima oblikuje problematičnim izrazima “dobro” i “loše”. Generalno, postoje tri načina za **moralnu evaluaciju**:

1) **evaluacija** koja se odnosi na proces donošenja evaluativnih prosudbi o određenom djelovanju ili entitetu unutar konteksta šireg moralnog diskursa (ibid.: 110) koja uključuje i legitimaciju **naturalizacijom** koja se može postići referiranjem na vrijeme ili na koncept “promjene” i koja poriče moral i kulturu te ih zamjenjuje “prirodnim poretkom” (ibid.: 111). Kako bismo oprimjerali evaluaciju, iz korpusa pridjeva koji opisuju “prvi dan škole” pronalazimo izraze “normalno” i “prirodno” (*It is perfectly normal to be anxious about starting school*); točnije, “neugodnost” koja se događa kod prvog dana škole jest opravdana odnosno legitimna (ibid.: 111), a naturalizacija se, primjerice, očituje rečenicom: *Soon Autumn would be here and Mark and Mandy would have to start school* (ibid.: 111).

2) **apstrakcija** kojom se na apstraktne načine referira na djelovanja koja su povezana s diskursima moralnih vrijednosti (ibid.: 111). Primjerice, umjesto “*playing in the playground*”, može se reći “*get along with others*” ili “*cooperate*”, što legitimira prilike za igru koju škola stvara u smislu diskursa o “društvenosti” (ibid.: 111).

3) **analogija** koja podrazumijeva usporedbu, primjerice, jedne aktivnosti s drugom kako bi se izrazila moralna evaluacija (ibid.: 111). Primjerice, analogija se očituje rečenicom: *Like an adult starting in a new job...the child will be worried* (ibid.: 112).

Osim toga, u strategije legitimacije uključujemo i **racionalizaciju** koja je vrlo bliska autorizaciji (ibid.: 113). Racionalizacija razlikuje dvije vrste: **instrumentalnu i teorijsku racionalizaciju** (ibid.: 113). **Instrumentalna racionalizacija** može se objasniti kao logičko objašnjenje, razlog ili opravdanje za određenu radnju, npr.: *His mother joins the queue to pay his dinner money to the teacher* (ibid.: 113). S druge strane, **teorijska racionalizacija** uključuje komponentu iskustva i znanosti te podrazumijeva aksiome, definicije i naturalizaciju (ibid.: 115-116). Primjer za **teorijsku racionalizaciju** bio bi: *School signals that her children are growing up* (ibid.: 116). Dodatno, razlikuje **mitopoetsku legitimaciju** koja se temelji na narativima (ibid.: 117). Kroz narative, bajke, mitove i sl. povezuju se suvremene radnje s povijesnim ili kulturnim kontekstom te se na taj način legitimiraju poruke (ibid.: 117-118). Primjerice, u bajkama ili basnama vrlo često glavni lik koji sudjeluje u djelovanjima koja se smatraju legitimnima biva nagrađen (ibid.: 117). Na kraju, spominje **multimodalnu legitimaciju** koja predstavlja legitimaciju ostvarenu jezikom, glazbom, slikom i drugim osjetilnim aspektima (ibid.: 119). **Multimodalna legitimacija** očituje se reklamama, filmovima, stripovima, glazbenim spotovima, brošurama i brojnim drugim multimodalnim sredstvima koja služe kao složena sredstva za konstruiranje moći u diskursu (ibid.: 119-120).

Navedene tipove legitimacija nastojat ćemo prepoznati i opisati u diskursu o španjolskoj gripi i COVIDU-19 u hrvatskim novinama. Najprije, u narednim poglavljima bavit ćemo se pregledom postojećih radova o temi španjolske gripe i bolesti COVID-19.

2.5. Sredstva delegitimacije u diskursu

U prethodnom smo poglavlju govorili o sredstvima legitimacije u diskursu koja se temelje na djelu *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis* Thea van Leeuwena iz 2008. godine. Naveli smo kako će se metodologija za analizu medijskog diskursa temeljiti na principima iz navedena djela, međutim metodologija ovoga rada bazirat će se i na principima iz djela *Ideology (A Multidisciplinary Approach)* Teuna van Dijka iz 1998. godine. Naime, u spomenutom djelu van Dijk je iznio principe na kojima se baziraju sredstva delegitimacije. Tvrdi da delegitimacija podrazumijeva da suprotstavljene skupine, kao i njihovi osnovni principi (ideologije), bivaju delegitimirani te da ideološki i društveni sukobi tako poprimaju oblik borbe ne samo oko ideja,

već i preko legitimnosti (van Dijk 1998: 258). Nabraja šest različitih vrsta delegitimacija (ibid.: 259):

- a) delegitimiranje članstva koje se manifestira obrascima poput *ne pripadaju ovdje, u našoj grupi, u našoj zemlji u našem gradu, u našem susjedstvu, u našoj organizaciji.*
- b) delegitimiranje radnje, uključujući diskurs, primjerice: određene skupine nemaju pravo sudjelovati u onome što rade ili govore, na primjer raditi ovdje, ili “nas” optuživati za rasizam; pojavljuje se kriminalizacija radnji (npr. 'ilegalni ulazak')
- c) delegitimiranje ciljeva: primjerice, *oni dolaze ovamo samo kako bi iskoristili naš sustav socijalne skrbi.*
- d) delegitimiranje normi i vrijednosti: primjerice, *njihove vrijednosti nisu naše; oni bi trebali prilagoditi se našoj kulturi ili ovdje nismo navikli na to*
- e) delegitimiranje društvenog položaja: npr. nisu prave izbjeglice, već samo ekonomski ('oni lažni.')
- f) delegitimiranje pristupa društvenim resursima: primjerice, *njima nije prioritet steći posao, stanovanje, rad, socijalnu skrb, obrazovanje, znanje itd.*

U ovome ćemo radu nastojati identificirati ova sredstva delegitimacije, kao i sredstva delegitimacije. Nastojat ćemo odrediti postoji li određeni obrazac putem kojeg se ta sredstva manifestiraju te ćemo donijeti zaključke o distribuciji i načinu manifestiranja tih obrazaca.

3. Diskurs i analiza diskursa o španjolskoj gripi

Epidemija španjolske gripe smatra se najtežom i najopasnijom pandemijom modernog vremena koja je zahvatila čitavi svijet, a započela je u proljeće 1918. godine (Cvetnić i Savić 2018: 333). Pojava je španjolske gripe istovremeno zabilježena u raznim dijelovima svijeta te je zato teško objektivno odrediti gdje je pandemija španjolske gripe započela (ibid.: 334). Na području Hrvatske o španjolskoj gripi pisalo se pretežito na razini prikaza broja stradalih i to ne na području cijele Hrvatske, već određenih regija ili gradova. O španjolskoj gripi na području Hrvatske navodno ne postoji značajna količina podataka, a napisano je svega nekoliko radova, od čega su ekstenzivniji

oni iz 21. stoljeća (ibid.: 336-337). Spomenut ćemo neke radove koji se bave španjolskom gripom na području Hrvatske. Delić (2014: 173-182) na temelju podataka iz pulskog dnevnika Hrvatski list donosi analizu članaka koji govore o oboljelima, broju oboljelih, karakteristikama bolesti, o odnosu građanstva prema bolesti, itd., što možemo interpretirati kao rad koji se bavi nekom vrstom analize pandemijskog medijskog diskursa. Osim toga, Bibić (2020: 246-256) donosi rad u kojem analizira arhivsku građu i splitske novine *Novo doba* u kojima se, između ostalog, bavi analizom teksta koji se fokusiraju na događaje u okolnostima španjolske gripe. Nadalje, većina ostalih radova fokusira se na demografske podatke o pandemiji. Delić (2020: 313-331) na temelju matičnih knjiga umrlih rekonstruira podatke o pojavi španjolske gripe među civilnim građanstvom u Puli tijekom 1918. i 1919. godine. Nadalje, Vonić (2014: 217-234) izvještava o stanju o španjolskoj gripi u Osijeku tijekom 1918. godine. Izvještava se da se u početku španjolska gripa nije smatrala opasnom bolešću, ali dolaskom prvih smrtnih slučajeva i povećanjem broja oboljelih, gradske su vlasti počele raditi na sprječavanju bolesti i njenom širenju (ibid.: 231). Vonić (ibid.: 231) ističe da građani nisu ozbiljno shvatili mjere i savjete građanstva te da je glavni razlog tomu dolazak političkih promjena nakon Prvoga svjetskog rata, što je građane veselilo jer su očekivali bolje životne prilike u Državi Slovenaca, Hrvata i Srba. Mišur (2019: 251-268) donosi rad u kojem se iznose podaci o preminulima od španjolske gripe na području Neretve, pri čemu su se uzimali u obzir parametri poput dobi, spola, vremenskog tijeka pandemije i kada je bio vrhunac pandemije. O pandemiji španjolske gripe u Zagrebu na temelju arhivske građe i dokumentacije pišu Fatović-Ferenčić i Šain (2020: 104-106). Bilježe kakvo je bilo epidemiološko stanje 1918. godine, kada su se pojavile prve žrtve bolesti i koliko ih je sveukupno bilo (ibid.: 104-106). Autori Huzjan i Benko (2020: 189-216) također se fokusiraju na to kakvo je stanje umrlih od španjolske gripe u Varaždinu od 1918. do 1920. godine.

U stranoj literaturi zastupljen je određen broj radova koji se bavi nekom vrstom analize diskursa španjolske gripe. Primjerice, Ryan A. Davis (2013) piše djelo pod imenom "*The Spanish Flu: Narrative and Cultural Identity in Spain, 1918*" u kojem se bavi novinarskim narativom španjolske gripe u Španjolskoj. Ono što se može primijetiti u tim narativima je protezanje diskursa straha i anksioznosti zbog sveopće situacije koja je uz samu bolest bila popraćena Svjetskim ratom, siromaštvom, gladi, itd (ibid.: 65). Osim toga, Gallo i Davis (2014: 173-248) izdaju djelo pod nazivom *The Spanish Influenza Pandemic of 1918-1919* koje se između ostalog bavi socio-kulturalnom dinamikom i perspektivom španjolske gripe. Nadalje, jedan se rad bavio time kako

su oglašivači odgovorili na pandemiju gripe u Velikoj Britaniji (1918. – 1919.) (O' Hagan 2021: 161-187). Rad se posebno bavi načinima na koje su se marketinške strategije mijenjale i kako su se te strategije provodile u leksičkim i semiotičkim izborima (npr. u jeziku, slici, boji, tipografiji, teksturi, materijalnosti, kompoziciji i generalno izgledu) oglasa (ibid.: 161-181).

4. Diskurs i analiza diskursa o bolesti COVID-19

Za razliku od pandemije španjolske gripe, o pandemiji korona virusa ili bolesti COVID-19 imamo značajan broj strane i domaće literature. S obzirom na to da je pandemija zahvatila sve aspekte ljudskog života, radovi su nastajali iz svih mogućih perspektiva: medicinskih, farmaceutskih, socioloških, političko-gospodarskih, lingvističkih, obrazovnih, itd. Također, za razliku od pandemije španjolske gripe, imamo značajno više podataka o bolesti COVID-19 i same pandemije upravo zbog velike medijske popraćenosti. Naime, krajem prosinca 2019. godine prvi se put saznalo za izbijanje skupine slučajeva virusne upale pluća u provinciji Wuhan u Kini (Tan i K. L. E 2023: 3). 9. siječnja 2020. godine Svjetska zdravstvena organizacija (*WHO*) izvijestila je tu činjenicu, a kineske su vlasti kao uzrok ovih slučajeva identificirale novi koronavirus (ibid.: 3). Virus se brzo proširio svijetom, a izbijanje isprva neimenovane bolesti za koju se kasnije saznalo kao COVID-19, pretvorilo se u pandemiju 11. ožujka 2020 (ibid.: 3).

Kako bi zaustavio porast infekcija, vlade su diljem svijeta uvele karantene i zatvaranja granica, a međunarodna putovanja su zaustavljena. Ljudi su bili prisiljeni ostati kod kuće, raditi posao i pohađati školu koristeći internetske platforme za videokonferencije, nositi maske i držati se socijalne distance. Ukratko, načini na koje doživljavamo svijet, kako se ponašamo u njemu i izražavamo svoje različite stvarnosti, morale su se brzo mijenjati u skladu s onim što se neprestano razvija. Također, vlade su pokrenule kampanje u svrhu zaštite građana protiv bolesti COVID-19. U Republici Hrvatskoj je, kada se razvilo cjepivo protiv virusa, izašla edukativno-informativna kampanja pod naslovom “Misli na druge - cijepi se!”, čime se apeliralo na to da građani trebaju razviti svijest o vlastitoj zaštiti i solidarnosti prema drugima. U tim trenucima izvještavanje o bolesti COVID-19 i pandemiji zauzimalo je veliku većinu prostora u medijima i na društvenim mrežama. Pisalo se o stanju zaraženih, o broju preminulih, o situacijama u bolnicama, o cjepivu, itd. Možemo sa sigurnošću reći da je broj informacija o virusu u medijima bio rasprostranjen u

raznim oblicima, a kako su se odašiljale provjerene informacije, tako su i neprovjerene. Budući da je virus utjecao na sve sfere ljudskih života i promijenio koncepciju stvarnosti, brojni su znanstvenici pisali i bavili se ovom temom. Ne moramo posebno naglašavati da se unutar medicine i farmacije bavilo i istraživalo o ovoj temi na bezbrojne načine, no zanimljivo je koliko se tom temom bavilo s društveno-humanističke perspektive. S obzirom na to da se moramo ograničiti na temu medijskih diskursa o korona virusu, osvrnut ćemo se na neke radove koji su se bavili tom temom. Primjerice, zbog količine neprovjerenih informacija koje su se širile društvenim mrežama znanstvenici su proučavali diskurs koji se širio youtube-om i twitterom. Uspoređuju se sličnosti i razlike pandemijski relevantnog diskursa društvenih mreža u azijskim zemljama (Park i ostali 2021: pogl. 1-5). Točnije, provela se analiza koja je utvrdila da su neke od tema na koje se javnost uvelike koncentrirala bile dezinformacije i govor mržnje. Provelo se istraživanje kojim se nastalo dokazati da ako platforme društvenih mreža eliminiraju određene toksične korisnike¹, mogu poboljšati cjelokupno zdravlje mreže smanjenjem ukupne razine toksičnosti (Obadimu i ostali 2021: 1-4). Obadimu i ostali (2021: 1-4) provode analizu društvenih mreža (SNA) kako bi otkrili utjecajne komentatore i analizu toksičnosti² (“*toxicity analysis*”) za mjerenje zdravlja mreže, odnosno mjerenje količine nerazumnog i uvredljivog sadržaja. SNA (*social network analysis*) omogućuje da se identificira najveći toksični udio korisnika na mreži, što je potaklo autore na stvaranje eksperimenata koji simuliraju učinak uklanjanja korisnika koji stvaraju toksičan sadržaj na društvenim mrežama. Autori zaključuju da postoje uobičajeni obrasci ponašanja među toksičnim korisnicima na način da komentatori sa sličnim razinama toksičnosti obično ostaju zajedno i njihovi odgovori na toksične komentare često su bili na sličnoj razini (ibid.: 2). Osim toga, proučavalo se na koji način takva atmosfera utječe na korisnike društvenih mreža koji ne šire takav sadržaj pri čemu se uočilo da se stvaraju segregacije korisnika, posebno onih koji stvaraju toksičan sadržaj. Ovim radom pokazuje se ne samo kako identificirati toksičan sadržaj povezan s korona virusom na youtube-u i akterima koji su to propagirali, već i to kako tvrtke društvenih mreža i kreatori politika mogu koristiti ovaj rad (ibid. 1-4). Xiang i ostali (2021) proučavaju kako se manifestira senicid pred pandemijom, tj. primjećuju da u javnom diskursu postoji značajan broj

¹ Term. *toxic users* odnosi se na korisnike društvenih mreža čije je ponašanje agresivno, nepristojno i nerazumno (Obadimu i ostali 2021: 1)

² Term. *toxicity* odnosi se na upotrebu nepristojnog jezika, jezika koji izražava nepoštovanje ili nerazumnog jezika koji će vjerojatno isprovocirati ili natjerati drugog korisnika da napusti raspravu (ibid.: 1).

sadržaja koji umanjuje važnost života pripadnika starije životne dobi, što je bilo povezano s krivim koncepcijama i dezinformacijama o pandemiji (ibid.: 194-197). Obiorah (2021) ukazuje na zanemarivanje važnosti nigerijskih jezika kod javnog izvještavanja o pandemiji. Primjećuje da brojni ljudi u ruralnim područjima nemaju dovoljno razvijenu svijest i orijentaciju u vezi s bolesti COVID-19 zbog jezične barijere te da bi se trebala posvetiti ozbiljna pozornost na stvaranje pandemijskog diskursa na nigerijskom jeziku (ibid.: 50). Kao što smo već spomenuli, provela su se brojna istraživanja vezana uz pandemiju i novonastala je situacija otvorila nove perspektive na razna područja. Aggarwal, Rabinovich i Stevenson (2020) proučavaju razlike između jezika muškaraca i žena koja potvrđuje značajne razlike u tematskim preferencijama između muških i ženskih autora u spontanim raspravama o pandemiji. Neke radove koji se bave negativnim utjecajem pandemijskog diskursa na društvenim mrežama već smo spomenuli, no postoje i radovi koji proučavaju temu pandemije u neutralnom smislu.

Chan i Yu (2023) proučavaju kako su kineski novinski mediji nastojali formulirati pozitivne diskurse, uključujući suradnju kao rješenje od kojeg svi dobivaju dobrobit, što je direktno ukazalo na to kako korištenje jezika u medijima utječe na promicanje službenih ideologija, projiciranje nacionalnog imidža Kine i poboljšanje međunarodnih odnosa Kine usred globalne zdravstvene krize. Unutar kognitivne lingvistike ustanovilo se da medijski diskurs pandemije obiluje konceptualnim metaforama rata, što vidimo u radu kojeg su objavili Lahlu i Abdul Rahim (2022) proučavajući novinski diskurs o COVIDU-19 u državama sjeverne Afrike. Proučavalo se na koji se način promotivno-turistički diskurs ostvaruje tijekom pandemije, točnije proučava se multimodalni diskurs te njegove značajke u kontekstu turizma (Kasni i Budiarta 2021). Naravno, u javnosti se posebno mjesto za teme o virusu i pandemiji pojavilo se unutar rasprava o politici i zdravstvu, posebno kada se razvilo cjepivo i kada su počele kampanje o cjepivu. Primjerice, u jednom radu se donosi na koji se način geografski i temporalno distribuiraju različite zabrinutosti oko cjepiva protiv virusa u Sjedinjenim Državama (Guntuku i ostali 2021: 1-5). Autori zaključuju da diskurs oko cjepiva protiv korona virusa u Sjedinjenim Državama značajno varira vremenski i geografski. Neodlučnost i prihvaćanje cjepiva variralo je ovisno o pristupu, socio-demografskim i kulturnim čimbenicima (ibid.: 5), a kampanjske poruka za cijepljenje razvijale su se na temelju ponašanja koja uključuju zdravstvena uvjerenja, društvene norme, samoučinkovitost (ibid.: 5). Na koncu, rezultati sugeriraju da poruka kampanje, sukladno različitim vremenskim i geografskim distribucijama mišljenja o cjepivu, treba uključivati dinamične cikluse i kulturne markere koji u

porukama često označavaju pripadnost grupi (ibid.: 5). Ukazali smo na to da se tijekom pandemije, posebno na društvenim mrežama, razvilo puno raznih mišljenja o korona virusu. Sukladno tome, u javnom diskursu razvile su se različite teorije o liječenju putem “domaćih” ili “kućnih” pripravaka. Prije dolaska cjepiva, napravila se studija kojoj je bio cilj istražiti medicinski doprinos kućnih lijekova u Zimbabweu tijekom pandemije (Marevesa i ostali 2021: 1-2). Budući da su se znanstvenici još uvijek borili za razvoj cjepiva, tvrdilo se da su kućni lijekovi, kao što su zumbani, moringa, mješavina đumbira, češnjak, burmut duhana, lišće limuna, lišće stabla guave i med korisni u liječenju bolesti COVID-19 (ibid.). Zaključeno je da su kućni lijekovi zauzeli središnje mjesto i da su općenito prihvaćeni kao značajna alternativa u liječenju i izlječenju bolesti COVID-19 u Zimbabwe-u. Maravesa i ostali (2021: 2) naglašavaju da bi tradicionalni travari i konvencionalni medicinski znanstvenici trebali raditi zajedno na razvoju potrebnog cjepiva koje će u konačnici izliječiti virus.

5. Analiza diskursa španjolske gripe i bolesti COVID-19

5.1. Metodologija

U ovome radu provest ćemo analizu diskursa o španjolskoj gripi i bolesti COVID-19. Najprije ćemo iznijeti primjere legitimacije i delegitimacije u diskursu vodeći se klasifikacijom legitimacija Thea van Leeuwena (2008). Točnije, vodit ćemo se principima analize diskursa koje je opisao u djelu *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis* iz 2008. godine čiju smo metodologiju objasnili u prethodnim poglavljima. Vodit ćemo se također i metodologijom Teuna van Dijka o sredstvima delegitimacije koja se bazira na njegovu djelu iz 1998. godine pod nazivom *Ideology (A Multidisciplinary Approach)* Osim toga, osvrnut ćemo se na jezične specifičnosti diskursa o španjolskoj gripi i diskursa o bolesti COVID-19. Cilj analize je prikazati u kojoj se mjeri i kakve se vrste legitimacije odnosno delegitimacije javljaju i usporediti načine izvještavanja o španjolskoj gripi i korona virusu.

Ukratko, korpus koji je odabran za analizu je iz lista *Banovac* i *Dom i Svet*, radi se o sveukupno 8 članaka koji sadrže razne teme od epidemiološko-demografskih, simptoma bolesti, razvoju cjepiva, alternativnih načina liječenja, itd. Navedeni korpus pronađen je na portalu *Stare hrvatske novine* i radilo se o poprilično ograničenom broju tekstova za analizu budući da skenirane novine

nisu u većoj mjeri pisale o toj pandemiji. O pandemiji korona virusa imamo puno više članaka i za ovu analizu vodili smo istim brojem članaka s portal *Index. hr.* i *Večernji list*. Vodili smo se najčitanijim člancima koji se bave istim temama samo u sklopu pandemije korona virusa.

Epidemija španjolske gripe, kao što smo vidjeli u prethodnim poglavljima, na području se Hrvatske pretežito proučavala na razini statistike, u smislu broja oboljelih. Također, iako se radilo o opasnoj bolesti koja je oduzela brojne živote, narod se na području Hrvatske prvenstveno borio s problemima koje je donio Prvi svjetski rat i s uspostavljanjem nove države, što je zasjenilo probleme koje je donijela bolest. Točnije, izvještavanje o društvenim, ekonomskim i gospodarskim problemima prevladavalo je u tadašnjim medijima, što je potencijalno dovelo do slabijeg izvještavanja o španjolskoj gripi, o čemu govori i Vonić (2014: 231). Budući da je situacija bila takva, prva hipoteza glasi:

(1) legitimacija ili delegitimacija diskursa o španjolskoj gripi u manjoj će mjeri biti ostvarena autoritetom stručnosti u odnosu na diskurs bolesti COVID-19.

S druge strane, kada se proglasila epidemija, a onda i pandemija bolesti COVID-19, mediji su u velikoj mjeri izvještavali o korona virusu, čemu i smo i sami svjedočili. Podaci o broju oboljelih i preminulih u Republici Hrvatskoj i u cijelom svijetu izvještavali su se u statističkim podacima. Osim izvještavanja o epidemiološkoj slici u Hrvatskoj i svijetu, mediji su se bavili i političkim, ekonomskim, gospodarskim i mnogim drugim aspektima koji su se ticali pandemije. Zbog toga što je skoro cijeli svijet bio u karanteni, promijenilo se cjelokupno funkcioniranje našeg društva, što je onda u rasprave o bolesti COVID-19 uključilo komentare iz različitih područja našeg društva (medicinskog, farmaceutskog, političkog, gospodarsko-ekonomskog, obrazovnog, itd.). Druga hipoteza će sukladno tome glasiti:

(2) legitimacija ili delegitimacija diskursa o bolesti COVID-19 bit će ostvarena različitim vrstama autoriteta.

U sljedećim ćemo poglavljima zasebno prikazati ostvarivanje legitimacije i delegitimacije unutar diskursa o španjolskoj gripi i bolesti COVID-19.

5.2. Analiza diskursa o španjolskoj gripi

Kao što smo već naveli u prethodnim poglavljima na području Hrvatske nije se puno pisalo o španjolskoj gripi po pitanju načina izvještavanja, o tome na kakve se stručne autoritete referiralo kod izvještavanja o gripi ili na koji se način legitimiraju određene tvrdnje. Za potrebe ove analize u radu polazimo od novinskog diskursa s portala *Stare hrvatske novine* u sklopu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Prvi novinski diskurs dolazi iz petrinjskog lista *Banovac* u kojem se donose više manje opće informacije o španjolskoj gripi (ukratko, epidemiološko stanje u Petrinji), potom iz novina *Dom i Sviet*, što su zabavne, ilustrativne hrvatske novine u kojima se načelno nalaze savjeti oko hrane i "domaćih" lijekova koji se preporučuju za liječenje španjolske gripe. Za ovu analizu odabrane su navedene novine jer su njima izašli članci o španjolskoj gripi, a pretraga je napravljena na svim dostupnim novinama i časopisima na portalu *Stare hrvatske novine* koji su izlazili od 1918. do 1920.

Premda je epidemija španjolske gripe bila zastupljena u cijelom svijetu, novine na kojima temeljimo analizu nisu stavljale velik naglasak na izvještavanje o opasnosti gripe. U to se vrijeme hrvatski narod suočavao s društvenim i ekonomskim nedaćama koje je donio Prvi svjetski rat te raspad Austro-Ugarske pa je zbog toga potencijalno došlo do zanemarivanja i nedovoljno razvijene svijesti o španjolskoj gripi u medijskom diskursu, a i općenito.

5.3. Novine *Banovac*

U listu *Banovac* koji je list za "pouku, trgovinu, obrt i gospodarstvo" pronalazimo odlomak koji je naslovljen naslovom *Spanjolska bolest*. Radi se o broju koji je izašao 20. srpnja 1918. godine. Znamo da je list *Banovac* pokrenuo Stjepan Pejaković, tadašnji načelnik Petrinje, ali ne znamo tko je autor ovoga odlomka. Odlomak započinje pomalo senzacionalističkim uvodom:

(1) "*Munjevitom brzinom stala se posebna vrsta influence širiti Evropom*".

Nakon toga autor nastavlja rečenicom:

(2) “*Ponajprije harala je u Španjolskoj, te je po tome i dobila ime.*”

Dio rečenice *te je po tome dobila ime* može se identificirati kao legitimacija racionalizacijom, i to instrumentalnom racionalizacijom budući da autor pretpostavlja da ime dolazi od geografskog izvora. Za svoje navode autor ne navodi izvore pa ne znamo otkuda dolazi taj podatak, ali suvremeniji izvori tvrde da nemamo dovoljno povijesnih i epidemioloških podataka za tvrdnje o geografskim okolnostima nastanka pandemije (Taubenberger i Morens 2006: 15-22). Dakle, uočavamo da odmah u početku izostaje navođenje bilo kakve autorizacije.

Nadalje, stoji navod:

(3) “*Zatim je prenešena u Njemačku - München, Nürnberg, Berlin, dok nenadano ne započne da hara u Beču i Budimpešti.*”

Opet izostaje autorizacija za ovaj navod, što se posebno naglašava korištenjem pasivne konstrukcije na početku rečenice. Izricanjem pasivne konstrukcije “je prenešena” možemo se pitati misli li autor na to da je netko slučajno zarazom prenio bolest ili da je stava da je netko intencijalno prenio bolest. Međutim, drugi dio rečenice *dok nenadano ne započne da hara* na neki način predstavlja legitimaciju moralnom evaluacijom. Prilog *nenadano* sam po sebi ima neutralno značenje, ali možemo primijetiti da autor već drugi put koristi glagol *harati* koji prema HJP-u, između ostalog, podrazumijeva značenje širiti se u smislu bolesti (npr. hara gripa, kuga). Glagol *hárati* sadrži negativnu konotaciju budući da dolazi od imenice *hàràč* koja u osnovi znači namet koji je u doba Osmanskog Carstva morao plaćati svaki nemusliman stariji od 7 godina. Dakle, opća moralna vrijednost ovog iskaza bila bi negativna.

Sljedeći je navod:

(4) “*Pojavljuje se najviše među ljudima, kojih je mnogo na jednome mjestu u radionicama, tvornicama ili vojništvom.*”

Ovaj navod mogli bismo identificirati kao legitimaciju teorijskom racionalizacijom budući da je općepoznato da se bolesti lakše prenose bliskim susretima. Nadalje, autor prenosi misao iz prethodne rečenice i stavlja novu rečenicu u novi redak, u svrhu potencijalnog naglašavanja.

Točnije, grafički ju smješta u centar odlomka kako bi se potencijalno usmjerila pažnja čitatelja i kako bi se istaknuo glavni problem na koji autor želi da se obrati javnost.:

(5) “*Pojavilo se više slučajeva te bolesti medju vojništvom u Zagrebu.*”

U sljedećem navodu konačno dobivamo legitimaciju autorizacijom stručnosti:

(6) “*Pridodajemo na umirenje općinstva, da je tajni medicinski savjetnik prof. dr. Friedrich Krausz u Berlinu ustanovio: da ova epidemija nije jedna od najgorih, već je prilično blaga.*”.

Najprije, imamo odmah u uvodu legitimaciju instrumentalne racionalizacije. Izraz *na umirenje općinstva* može se parafrazirati u *kako bi se umirilo općinstvo*, pa taj dio identificiramo kao legitimaciju instrumentalne racionalizacije. Nakon toga, navodi se ime liječnika Friedricha Krausza, što možemo definirati kao autoritet stručnjaka. Legitimacija autoritetom stručnjaka dodatno se naglašava izrazom *medicinski savjetnik* te titulama *profesor i doktor*, no možemo obratiti pozornost na pridjev *tajni*. Zašto bi se sakrivalo mišljenje medicinskog stručnjaka, posebno u okolnostima pandemije, i k tome zašto bi se onda jasno navodio njegov identitet? Kada pogledamo biografiju i bibliografiju liječnika Friedricha Krausza (1858.-1936.) u djelu *Jewish Encyclopedia*, vidimo da je bio austrijski liječnik židovskog porijekla i da se bavio medicinskom patologijom i terapijom, kao i to da je bio jedan od prominentnih liječnika Weimarske Republike. Na kraju, možemo primijetiti izraz *prilično blaga* što daje pozitivnu vrijednost rečenici i time se ostvaruje moralna legitimacija. Moralna se legitimacija ovdje upotpunjuje izrazom *nije jedna od najgorih*, odnosno, činjenicom koju je *ustanovio* Friedrich Krausz moralno se legitimira činjenica da novine iznose tu vijest *na umirenje općinstva*.

Nadalje, autor članka nastavlja i završava članak o tome što se dogodi kada nastupi bolest, pri čemu ne legitimira ni delegitimira autorizacijom svoje navode pa možemo jedino nagađati je li to mišljenje Friedricha Krausza:

(7) “*Ljudi obično nenadano obole iza zimice, te tad zapanu u jaku vrućinu oko 40 stupnjeva temperature.* “

- (8) “*Očituje se bolest takodjer sa upalom grla i vratnih žlijezda, a osobito se iz početka trpi na glavobolji, te bolovima u šiji.* “
- (9) “*Nakon četiri do pet dana vraća se normalna temperatura, dočim poprečno trajanje bolesti nije dosad ustanovljeno.* “
- (10) “*Osobito lako obole na toj influenci osobe, kojih se mnogo zdržava u jednoj prostoriji, poglavito one koje su slabo hranjene. Čini se, da nepovoljno vrijeme vrlo širi tu epidemiju.*”

U primjeru (7) vidimo izraz *obično nenadano obole* koji se može interpretirati kao legitimacija teorijske racionalizacije. Nadalje, cijele primjere pod brojevima (8) i (9) možemo interpretirati kao teorijsku racionalizaciju. Točnije, legitimacija teorijske racionalizacije ostvaruje se i u primjeru pod (10). Čak i posljednja rečenica koja započinje impersonalnim izrazom *čini se* može se interpretirati kao legitimacija teorijske racionalizacije jer se teorijska racionalizacija, između ostalog, temelji prema principima zdravog razuma i generalizacija.

U izdanju lista Banovac iz 12. studenog 1918. godine dobivamo nove informacije o španjolskoj gripi također od nepoznatog izvora. Navode se dva manja ulomka pod rubrikom “*Domaće vijesti*”. Prvi je pod naslovom “*Škola je opet otvorena*” i ovdje možemo primijetiti da se javlja legitimacija putem neosobnog autoriteta, *Zemaljske vlade u Petrinji*, a druga rečenica koja započinje izrazom *budući da* ostvarena je sredstvom teorijske racionalizacije jer počiva na znanstvenom mnijenju, ili čak aksiomu, da se bolesti lakše šire u fizičkoj interakciji s drugima:

- (11) “*Uslijed brzog naloga Zemaljske vlade u Petrinji su opet započele škole sa obukom u subotu dne. 9. o. mj.*
- (12) “*Budući da se španjolska influenza još uvijek sve više širi to gradska pučka škola ostaje još i dalje ztvorena. Obuka se drži samo u realnoj gimnaziji i učiteljskoj školi*”

U drugom ulomku pod naslovom “*Španjolska influenza*” u drugoj rečenici uočavamo legitimaciju teorijskom racionalizacijom jer, opet, možemo reći da je znanstveno ustanovljeno da je slabije zdravlje i život u nehygienjskim uvjetima predispozicija za razvijanje bolesti:

- (13) “U posljednjih 10 dana umrlo je od te bolesti u svemu 30 osoba u Petrinji. Umiraju **većinom osobe**, koje su i bez te bolesti **slabih i boležljivih pluća**, a uz to se **slabo hrane i žive u nečistom zraku.**”

U izdanju lista Banovac iz 23. studenog 1918. godine pronalazimo odlomak o španjolskoj gripi pod rubrikom “*Gospodarstvo, kućanstvo i zdravstvo*”. Započinje uvodnom rečenicom: “*Kako ćeš se očuvati od španjolske bolesti?*” te nakon toga slijedi navod koji sadrži legitimaciju autoriteta stručnjaka, ali se izostavlja ime toga stručnjaka. Cijelu zavisno-složenu rečenicu možemo interpretirati kao legitimaciju teorijskom racionalizacijom:

- (14) “*Kako ta bolest hara po Petrinji, biti će dobro, da saopćimo pravila i savjete **jednog liječnika** za očuvanje od te bolesti.*”

5.4. Novine *Dom i Sviet*

Nadalje, diskurs o španjolskoj gripi pronalazimo u prvim hrvatskim zabavnim ilustriranim novinama *Dom i Sviet* koje su počele izlaziti 1. siječnja 1888. u Zagrebu. Izlazile su dvotjedno od 1888. do 1923. u nakladi knjižare L. Hartmana (S. Kugli i Deutsch). Kao i u prethodnom poglavlju, u ovoj analizi prikazat ćemo na koji su se način legitimizirale tvrdnje u novinskom diskursu o španjolskoj gripi. Najprije, polazimo od izdanja novina *Dom i Sviet* iz 1. 10. 1918. gdje pronalazimo rubriku *Zdravstvo*. Pod podnaslovom *šireneje t.zv. španjolske influence u Norvežkoj* vidimo sljedeće navode:

- (15) “*Iz Christianije brzojavljaju: **Novine izvješćuju o sve opasnijem širenju španjolske influence** u Norvežkoj, naročito u gradovima Drontheim Aalesund i Christiansund gdje svaki dan imade više smrtnih slučajeva te bolesti.*”
- (16) “*Za to **su zatvorene škole, crkve, lokali za sastajanje ljudi i kino-kazališta.** U Aalensund je prošle nedjelje došla jedna ribarska ladja, pa je od njezine momčadi putem umrlo osam momaka od influence.*”

Ovdje vidimo da autor članka svoje navode o epidemiološko-demografskim podacima temelji na navodima iz drugih medijskih izvora, *Novina*, no bez navođenja konkretnih imena novina ili autora tih novina. Može se pretpostaviti da se radi o novinama iz *Christianije* (Oslo), ali se to nigdje eksplicitno ne navodi. Izraz *o sve opasnijem širenju španjolske influence* možemo interpretirati kao moralnu legitimaciju (u negativnom smislu) jer se taj izraz može parafrazirati: *širenje španjolske gripe biva sve opasnije*. Dio navoda, s primjera (15) na primjer (16), od *Novine izvješćuju... do kino-kazališta* možemo interpretirati kao legitimaciju teorijskom racionalizacijom zbog znanstvene tvrdnje da se bolest lakše širi zatvorenim prostorom.

U izdanju novina *Dom i Sviet* iz 1. 11. 1918. pod rubrikom *Zdravstvo* započinje autor rečenicom: *Cikla lijek proti španjolske bolesti*.

Nastavlja navodom u kojem vidimo legitimaciju autoritetom uzora (*neki župnik*), budući da se autor referira na novine *Jutarnji list*, možemo taj dio interpretirati kao legitimaciju neosobnog autoriteta. Osim toga, pridjev *dobar* sugerira nam da se ovdje radi i o moralnoj evaluaciji jer možemo parafrazirati taj dio rečenice s: *dobro je konzumirati ciklu protiv španjolske groznice*:

(17) "Čitamo u "*Jut. Listu*", gdje *neki župnik* piše o ciklu, da je *dobar* lijek proti *španjolske groznice*."

U sljedećim navodima autor iznosi sljedeće:

(18) "To nije *za nas* ništa neobično - jer *mi* ovdje *davno* već upotrebljavamo ciklu kao *uspješan* lijek u upali *pluća*."

Uporaba osobne zamjenice *mi*, može se ovdje interpretirati kao legitimacija osobnog autoriteta, kao i legitimacija autoriteta tradicije i konformizma. Autoritet tradicije i konformizma pojačava se uporabom priloga *davno*. Pridjevom *uspješan* ostvaruje se moralna evaluacija.

Nadalje, dobivamo objašnjenje kako koristiti ciklu u ljekovite svrhe. Nizom impersonalnih glagola: *nariba se, ispreša se, pije se, namaže se i metne se* dobivamo formulaičan izraz koji sugerira na to da se nešto prakticira i običava raditi duži period. Stoga, cijeli primjer (19) možemo

interpretirati kao legitimaciju autoriteta tradicije. U primjeru (20) vidimo ostvarivanje moralne evaluacije kod opisa da je *kuhana cikla također dobro*. Izuzev toga, prilog *obično* evocira na legitimaciju autoriteta tradicije:

(19) *“Upotrebljava se ovako: Sirova cikla se nariba, onaj sok se ispreša, taj se pije sa sodom... Ona kaša od ribane cikle, što ostane, namaže se na platnenu krpicu i metne se na pluća kao oblog.*

(20) *“Drži se dva do tri sata pa promjeni opet novo. Cikla kuhana kao salata je također dobro, ako može bolestnik jesti. Ali obično ne jede ništa, čim je malo teži slučaj.”*

Nakon toga, javlja se legitimacija osobnog autoriteta i autoriteta tradicije; povrh toga, autor racionalizira svoje mišljenje činjenicom da je u njegovoj obitelji bilo više slučajeva pojave upale pluća i da se to liječilo ciklom. Točnije, radi se o instrumentalnoj racionalizaciji:

(21) *”Stoga mi upotrebljavamo onako kako gore napisah. To vam pišem iz prakse - jer zadnjih par godina je bilo u mojoj obitelji 7 slučajeva upale pluća.”*

Autoritet osobnog autoriteta i tradicije nastavlja se sljedećom rečenicom. Autoritet tradicije i osobnog autoriteta naglašava se glagolom *uvriježena je*. Taj glagol dolazi od imenice *vrijêža* što je u svom osnovnom značenju organ kojim se biljka pridržava za podlogu, zbog čega je glagol preneseno poprimio značenje: *učvrstiti se, duboko prodrijeti*. Također, moralna evaluacija ostvaruje se izrazom *siguran si 24 sata* i time se legitimira konzumacija cikle:

(22) *“Kod nas je uvriježena predaja od koljena do koljena. - Kada jedeš cikle - siguran si 24 sata da te neće kap udariti.”*

Novi odlomak započinje pitanjem: *“Kako da se suzbija španjolska influenza?”*. U odgovoru na to vidimo legitimaciju autoriteta stručnjaka (*Henri Spalinger*) te u rečenicama *pošlo je upravitelju...za rukom...da ustanovi...te tim načinom uništi...* vidimo primjer teorijske racionalizacije koja uključuje komponentu znanosti:

- (23) ”O tome pišu iz **Ženeve**: nakon dugotrajnih chemo-terapeutičkim pokušaja, **pošlo je** upravitelju tamošnjega zavoda za proizvodnju cjepiva, **ženevskomu istraživaocu Henri Spalingeru za rukom**, da ustanovi lječevnu vrijednost intrveneznih uštrcavanja terpentina **te tim načinom uništi** razne patogene organizme.”

U sljedećoj rečenici imamo referiranje na autoritet stručnosti (*nekojim liječnicima*), ali bez navođenja konkretnih imena. Također, prilog *uspješno* upućuje na moralnu legitimaciju. Zapravo, sintagma *uspješno suzbija* služi kao moralna legitimacija za cijeli iskaz o učinkovitim pokušajima liječenja španjolske gripe:

- (24) “Da se španjolska influenza **uspješno** suzbija, stavio je **nekojim liječnicima** na raspolaganje svoju metodu.”

Sljedeće poglavlje započinje rečenicom:”*Liječenje influence sa svjetlom.*” Nadalje, nastavlja rečenicama u kojoj vidimo legitimaciju autoriteta stručnosti (*dr. Viktor Hufngel*). Autoritet stručnosti naglašava se činjenicom da se spomenuti liječnik *više godina unatrag* bavi tom djelatnošću:

- (25) ”U jednom njemačkom stručnom liječničkom časopisu saobćuje **štopski nadliečnik dr. Viktor Hufnagel** svoja iskustva od **više godina unatrag** u liječenju influence sa svjetlom. Radi se o razsvjetljivanju sa ultra ljubičastim zrakama.”

U sljedećim rečenicama autor navodi na koji se način tom metodom liječi bolest. U primjeru (26) manifestira se legitimacija teorijske racionalizacije, što se može zaključiti zajedno s kontekstom prethodne i sljedeće rečenice. Korištenjem pasivne konstrukcije (*preporuča se*) uspostavlja se legitimacija neosobnim autoritetom pri čemu se evocira na preporuke stručnjaka, što možemo sa sigurnošću zaključiti jer se ovaj odlomak bavi liječničkim mišljenjem, inače bismo mogli taj izraz interpretirati kao legitimaciju autoriteta tradicije:

- (26) ”U početku bolesti da osvietljenje odmah izlieči pacijenta od influence.“

- (27) *“Preporuča se, da se bolesniku dva najviše tri dana redom obasjava tielo s obje strane, najprije po dvie, a onda po tri minute na daljinu od sedamdeset, pa onda od petdeset centimetara, onda neka bolesnik odpočine.”*

U izdanju novina *Dom i Sviet* iz 1. 12. 1918. pod rubrikom *Zdravstvo* iznosi se odlomak pod naslovom *Geografija bolesti*. Naime, odlomak donosi epidemiološke vijesti iz svijeta o pandemiji:

- (28) *“Neugodno širenje t.zv. španjolske bolesti, koja se ovih dana uzprkos zaprekama i pregradama razširila po čitavoj Europi, svraća na sebe pažnju na pitanje geografskog širenja bolesti na zemlji.*
- (29) *Za istraživanje toga nastala je posebna znanost, koju privatni docent na sveučilištu u Hallu naziva nosogeografijom, na kojoj temelje izlaže u najnovijoj svezci časopisa za naravoslovne znanosti.”*

Odmah u početku u primjeru (28) vidimo ostvarivanje moralne evaluacije pridjevom *neugodno*. Izrazima *uzprkos zaprekama i pregradama* ostvaruje se delegitimacija djelovanja. Nadalje, u primjeru (29) vidimo da se legitimacija ovdje ostvaruje i putem autoriteta stručnosti (*privatni docent na sveučilištu u Hallu*). Autoritet stručnosti manifestira se navođenjem titule, ali bez konkretnog imena. Također, autoritet stručnosti dodatno se naglašava dijelom rečenice: *u najnovijoj svezci časopisa za naravoslovne znanosti*. Na koncu, možemo zamijetiti i ostvarivanje teorijske racionalizacije kroz činjenicu da su nastali temelji nove znanosti jer se po cijelom kontinentu raširila bolest.

U izdanju novina *Dom i Sviet* iz 15. 12. 1918. pod rubrikom *Zdravstvo* iznosi se odlomak o cijepljenju protiv španjolske gripe. Uvod započinje rečenicom: *“Ciepienje proti influenci.”* Odmah u početku u sljedećoj rečenici javlja se legitimacija putem neosobnog autoriteta (*Pariški Pasteurov zavod*). Uočavamo moralnu evaluaciju u izrazu *smrtonosne influence* i teorijsku racionalizaciju kroz rečenice *taj liek je neko ciepivo...pa se...izkušava...gdje influenza nastupa u najtežem obliku*. Dakle, racionalizira se činjenica da se cjevivo testira u dijelovima gdje ima najviše zaraženih:

- (30) *“Pariški Pasteurov zavod sastavio je jedan lijek proti afekcijama disala i pluća, koje su uzročnici **influenca**. sada većinom **smrtonosne**;*
- (31) *taj **lijek je neko cievivo**, prozvano **bakcin**, pa se ono u većoj mjeri **sada izkušava u jednom kraju Bretagne**, gdje **influenca nastupa u najtežem obliku**.”*

Nadalje, u sljedećem primjeru možemo interpretirati prilog *brižno* kao ostvaraj moralne evaluacije :

- (32) *“Bakcin sadrži **u brižno proračunanom razmjerju** tri vrsti bakterija: *pneumokokus, prouzročitelj upale pluća, streptokokus, koji prouzrokuje većinu gnojivih infekcija te Pfeifferov bakcila influenza, koji se obično pojavljuje kod komplikacija influenza s obim drugim bacilima.*”*

Sljedeće poglavlje započinje naslovom: *“Zdravstveno stanje engleskog naroda.”* i nastavlja se sljedećim rečenicama u kojima izraz *kako bi moralo biti* sugerira legitimaciju autoriteta tradicije, a možemo možda primijetiti i autoritet uzora, uspoređivanje s engleskim narodom:

- (33) *“Englezi ne podaju se nikakvoj obsjeni glede toga, da u njihovoj zemlji nije još ni iz daleka sve, **kako bi moralo biti**. ”*

S druge strane, u primjeru (34), primjećujemo legitimaciju putem autoriteta stručnosti (*Lloyd George*). Naime, David Lloyd George bio je britanski premijer od 1916. do 1922. i spomenom njegova imena dobivamo autorizaciju stručnosti iz područja politike. U drugom dijelu rečenice u primjeru (34) vidimo izraz *razvio prilično tmurnu sliku*, što se može interpretirati kao moralna legitimacija jer daje negativan ton rečenici. U primjeru (35) osobnom zamjenicom *on* manifestira se također autoritet stručnosti budući da se referira na autoritet iz prethodne rečenice. Na koncu, dio rečenice *postupalo se razkošno, ludo i okrutno* daje nam moralnu legitimaciju, tj. stavlja se negativna vrijednost na *zdravstvene odnose u Englezkoj*, što se nadovezuje na moralnu legitimaciju iz prethodnog primjera:

(34) “Tako je nedavno **Lloyd George** u jednom svome govoru, u kojem je razlagao potrebu gospodarskih reformi, **razvio prilično tmurnu sliku** o zdravstvenim odnošajima u Englezkoj. “

(35) “**On** veli, da se je s čovječjim materijalom postupalo **razkošno, ludo i okrutno.**”

U sljedećim rečenicama također se javlja legitimacija putem autoriteta stručnosti (*Lloyd George*). Međutim, dio rečenice u kojem se pojavljuje sintagma *svoga kolegu* ili *taj drug* pruža nam nejasnu sliku o tome radi li se ovdje o još jednom autoritetu stručnosti. Možemo pretpostaviti da da, ali to nigdje nije eksplicitno navedeno. Također, možemo se pitati zašto bi se prikrivao identitet te osobe:

(36) “Kad je **Lloyd George** upitao svoga **kolegu** za ‘narodnu službu’, koliko bi ljudi moglo poći na frontu više, da se je prije zdravstvenomu stanju pučanstva posvećivala odgovarajuća pažnja, odgovorio mu je **taj drug** najmanje jedan milijun.”

Na koncu, u izdanju novina *Dom i Sviet* iz 1. 12. 1919. vidimo u rubrici *Zdravstvo* još jedan izvještaj o španjolskoj gripi. Diskurs počinje uvodnom rečenicom:

(37) “O španjolskoj influenci piše **neki stručnjak**, da liječnici još uvijek nisu na čistu glade uzročnika ove bolesti, koju **valja osbiljno uzeti, jer može postati po životu pogibeljna.**

(38) “**Bezuvjetno je potrebna liječnička i pazka; gdje to nije moguće valja se držati ovih savjeta.**”

Primjećujemo da u primjeru (37) autor teksta legitimira svoje navode koristeći izraz *neki stručnjak*, što kategoriziramo kao autoritet stručnosti, premda se ne navodi ni ime ni titula toga stručnjaka. Osim toga, dio rečenice *valja osbiljno uzeti* može se shvatiti kao legitimacija teorijske racionalizacije. Nadalje, u primjeru (38) izrazom *bezuvjetno je potrebna liječnička i pazka* isto možemo shvatiti kao legitimaciju teorijske racionalizacije. Primjere iz navoda (37) i (38) koje smo imenovali legitimacijom teorijske racionalizacije, možemo interpretirati i kao moralnu legitimaciju jer se mogu parafrazirati u izraze: *dobro je...*, *pozitivno je...* i slično. Koherentnost

navedenih rečenica i arhaičnost izraza na neki način otežavaju identificiranje pojedinih sredstava legitimacije u diskursu. Članak se nastavlja sljedećim primjerima:

- (39) “Prvo, hoćemo li bolesti predusresti, **treba da** se u pogibeljno doba hranimo sa krepkom i zdravom hranom, ali **valja da** samo umjereno jedemo i pijemo. “
- (40) “Svako oslabljivanje tiela žestokim pićima, izgređima, boravkom u nedovoljno zračenim prostorijama **ima se izbjegavati**. “
- (41) “Odpornost **se pojačava** svrsishodnim hranjenjem, naročito jelima, koja sadržavaju hranivih soli, kao što su: povrće, krumpir, voće, mlijeko itd. ”

Autor članka nastavlja iznositi pasivnim konstrukcijama niz savjeta za izbjegavanje i liječenje španjolske gripe. Izrazi *treba da*, *valja da*, *ima se izbjegavati* i *odpornost se pojačava* može se parafrazirati, primjerice, u izraz *dobro je* te zbog toga možemo identificirati ove navode kao moralnu legitimaciju. S druge strane, zahvaljujući kontekstu možemo pomisliti da se ovdje radi o teorijskoj racionalizaciji jer su ovo savjeti liječnika. Članak se nastavlja nizanjem savjeta:

- (42) “**Preporuča se** uživanje pravog pčelinjeg meda, **jer time što sadrži mravlje kiseline, djeluje kao antisepticum te ubija gljivice na sluznicama**. “
- (43) “**Dobro je** gurnuti i nekoliko čajnih žlica limunovog soka, prije nego li ćemo na počinak. “
- (44) “**Valja paziti** na najveću čistoću, osobito ruku i lica. “
- (45) “Prije jela: **valja** ruke oprati s razkužujućim sapunom a usta izprati sa slanom vodom (1 kavna žlica kuhinjske soli raztopljena u litri prokuhane vode) ili sa razkužujućim vodama za usta.”

Svi impersonalni izrazi koje smo naznačili: *dobro je*, *preporuča se* i *valja* možemo interpretirati na isti način kao i u prethodnim primjerima ili kao moralnu legitimaciju ili legitimaciju teorijske racionalizacije. Doduše, primjer rečenice s izrazom *dobro je* evidentno predstavlja moralnu legitimaciju. Primjer pod (42) zasigurno sadrži legitimaciju teorijske racionalizacije od dijela *jer time... do na sluznicama*.

Autor nastavlja s navođenjem savjeta:

- (46) “*Svaki dan izprati nos sa slanom vodom, čistiti zube i nokte.*
- (47) *Ne boravit u lošem zraku, ne piti nečistu vodu, ne jesti stara jela. Svako sirovo voće prije užitka temeljito oprati.*
- (48) *Dobro valja zračiti sobe, u kojima stanujemo i spavamo. Vrlo oprezno postupati sa žepnim rubcima: ove prati u vrućoj vodi i često mijenjati.*
- (49) *Nečistoća je uzročnik svih zaraza. Ako je moguće uzimati sunčane kupke u trajanju od 5 do 30 minuta, kako smo već navikli; zatim se dobro oprati i tuširati.*
- (50) *Kretati se na zraku, ali se ne umarati. Potrebna je brižna njega kože. Kod odijela treba paziti da, nam se tijelo što bolje izparuje.”*

Vidimo opet sličnu shemu kao i kod prethodnih primjera. Na identičan način možemo interpretirati navedene primjere Razlika je u tome što se primjerice navodi pod (46), (47) i (48) pojavljuju kao eliptične rečenice bez impersonalnih (pasivnih oblika) glagola koji se impliciraju. U primjeru (49) vidimo izraz *kako smo već navikli* koji sugerira legitimaciju autoriteta tradicije.

U sljedećim poglavljima bavit ćemo se analizom medijskog diskursa koji se tiče bolesti COVID-19. Koristit ćemo sadržaj s portala *Index.hr* i *Večernji list* te prikazati isti broj primjera kao i u ovoj analizi. Nastojat ćemo uzeti u obzir primjere iz statistički najčitanijih članaka koji se bave sličnim ili istim temama kao u ovom kontekstu: širenje bolesti (geografski), podaci o oboljelima i preminulima, simptomi bolesti, liječenje (znanstveno ili alternativno), medicinski aspekt na pandemiju i politički aspekt na pandemiju.

6. Analiza diskursa bolesti COVID-19

U medijima možemo pronaći velik broj članaka o pandemiji korona virusa, broju oboljelih, preminulih, simptomima, cijepljenju, itd. Kako u svijetu, tako i u Republici Hrvatskoj. Medijski diskurs španjolske gripe na području Hrvatske pretežito pronalazimo na portalu *Stare hrvatske novine*, što smo i učinili za potrebe ovoga rada. Osim toga, na području grada Zagreba preostali medijski (novinski) diskurs o španjolskoj gripi pronalazi se u Čitaonici periodike u tiskanim i mikrofilmiranim publikacijama koje se mogu skenirati, kao i u Državnom arhivu te eventualno u knjižnicama koje sadrže neke oblike starih novina. Nažalost, u digitalnom je obliku puno teže doći

do medijskog diskursa o španjolskoj gripi te zbog toga možemo sa sigurnošću reći da medijskom diskursu o bolesti COVID-19 mamu puno veći pristup. Kod analize diskursa španjolske gripe pretežito smo se bavili primjerima u kojima se govori o simptomima španjolske gripe, o načinima liječenja, o procesu traženja cjepiva te, na koncu, o alternativnim načinima liječenja. Zbog toga ćemo se i u ovoj analizi baviti člancima koji se fokusiraju na navedene teme i proučiti koje su sličnosti i razlike. U sljedećim poglavljima analizirat ćemo primjere s portala *Index* i *Jutarnji list*.

6.1. Portal *Index*

Index.hr su digitalne tabloidne hrvatske novine pokrenute 2002. godine koje pokazuju 1812 rezultata kada se upiše sintagma *korona virus* u tražilicu, a kada se upiše sintagma *covid*, 25638 rezultata. Kada se pretraga ograniči na najčitanije članke, među prvima se nalaze članci iz ožujka 2020. godine.

Prvi među najčitanijima izašao je 11. ožujka 2020. godine i naslov mu glasi: *Italija objavila koga virus najviše napada, poslali posebno upozorenje mladima*

Odmah u uvodnoj rečenici pronalazimo legitimaciju neosobnog autoriteta (*Talijanska civilna zaštita*):

- (1) ***“TALIJANSKA Civilna zaštita objavila je strukturu zaraženih u toj zemlji te poslala posebno upozorenje mladima.”***

Sljedeće, uočavamo izvještavanje o epidemiološkoj situaciji, što se legitimira putem autoriteta uzora, talijanskih novina *Corriere Della Serra*. Osim toga, u prvoj rečenici pod primjerom (2) primjećujemo i delegitimaciju djelovanja odnosno diskursa.

- (2) ***“Iako je istina da koronavirus u Italiji najviše pogada starije, pet posto svih zaraženih mlađi su od 30 godina. Točnije, 420 osoba mlađih od 30 godina trenutno je zaraženo, piše Corriere Della Serra.”***

U sljedećem primjeru vidimo legitimaciju autoriteta stručnosti (*Silvio Brusaferrro*), što se dodatno ističe dijelom rečenice: *predsjednik talijanskog Instituta za zdravstvo*.

- (3) *“Silvio Brusaferrero, predsjednik talijanskog Instituta za zdravstvo, zbog sve većeg broja mlađih koji su zaraženi poslao je upozorenje.”*

U njegovoj izjavi, točnije u drugoj rečenici, uočavamo teorijsku racionalizaciju. Drugi dio rečenice interpretira se kao teorijska racionalizacija budući da počiva na znanstvenoj tezi da se virus lakše prenosi uz bliski kontakt, a mlađe populacije ne održavaju međusobnu distancu; teorijska se racionalizacija proteže i na rečenicu pod (4) i (5), što dodatno potvrđuje:

- (4) *“Žrtve su 4. ožujka imale prosječnu dob od 81 godine, a sada je prosječna dob zaraženih 65 godina. Pet posto oboljelih je mlađe od 30 godina, a taj bi broj mogao rasti jer se mlađi ljudi ne ponašaju odgovorno.”*
- (5) *Iako imaju blaže simptome od starijih i bolest ih ne zahvaća toliko koliko starije, oni svejedno mogu prenijeti virus starijima, stoga se moraju ponašati puno odgovornije i pratiti savjete stručnih službi”, kazao je.”*

Dalje, na samom kraju članka iznosi se broj zaraženih u postocima, što se legitimira putem neosobnog autoriteta, *talijanske vlasti*:

- (6) *“62 posto zaraženih su muškarci, objavile su talijanske vlasti. Od 8514 trenutano zaraženih osoba, 20 posto je hospitalizirano, a na intenzivnoj njezi nalazi se 877 osoba.”*

Sljedeći među najčitanijim člancima je članak iz 10. ožujka 2020. pod naslovom: *U Italiji u jednom danu 168 mrtvih, prvi slučaj virusa zabilježen u Turskoj*. U članku možemo vidjeti primjer legitimacije autoriteta uzora (*Italija*). U ovom kontekstu uzor države *Italije* nije vođen pozitivnom konotacijom, ovdje se referira na Italiju jer je među prvim državama Europe bila najteže pogođena bolesti COVID-19:

- (7) *“Italija je zabilježila najviše smrti od virusa Covid-19 od svih drugih zemalja izvan Kine, gdje je u prosincu počela epidemija.”*

Nakon toga, primjećujemo da autor navodi demografsko-epidemiološke podatke. Primjer pod (9) odlično pokazuje koliko je bitno sagledati ostvarivanje sredstava legitimacije unutar konteksta. Dakle, rečenica pod (9) predstavlja ostvarivanje legitimacije instrumentalnom racionalizacijom jer se nadovezuje na činjenicu iz primjera (7) da je Italija zabilježila najviše smrtnih slučajeva od bolesti COVID-19 uz Kinu:

(8) *“Tijekom posljednja 24 sata porastao je i broj zaraženih u susjednim zemljama. Tako je u Sloveniji broj zaraženih porastao na 34 osobe.”*

(9) *“U Srbiji je zabilježeno pet slučajeva, dok je u BiH zaraženo sedam osoba. **Slovenija je odlučila zatvoriti granicu s Italijom.**”*

Osim toga, vidimo primjere ostvarivanja legitimacije autoriteta stručnosti iz područja politike (*Andrew Como*), što se naglašava navođenjem konkretne titule (*guverner New Yorka*). U primjeru pod (11) u drugoj rečenici također vidimo ostvaraj instrumentalne racionalizacije, kao u primjeru pod (9), što se može iščitati samo unutar konteksta. Može se čak reći da su primjeri instrumentalne racionalizacije svojevrsne implikature:

(10) *“**Guverner New Yorka, Andrew Cuomo** je objavio kako se stvara zona karantene u radijusu od 1,6 kilometara oko grada sjeverno od New Yorka. “*

(11) *“Radi se o gradu New Rochelle, u kojem je najvjerojatnije najviše slučajeva koronavirusa u SAD-u. **Guverner u grad šalje nacionalnu gardu.**”*

U sljedećim primjerima vidimo ostvarivanje legitimacije neosobnog autoriteta (*država Massachusetts*) i autoritetom stručnosti (*Guverner*):

(12) *“**Država Massachusetts** je prijavila nova 52 slučaja zaraze koronavirusom. Ukupno je tamo zaraženo 92 ljudi. 70 njih se zarazilo na jednoj konferenciji.*

(13) ***Guverner** te države je proglasio izvanredno stanje kao i još 11 država u SAD-u.”*

Na kraju članka, uočavamo još ostvarivanja legitimacije autoriteta stručnjaka, ali iz političkog aspekta (*Charles Michel, Von der Leyen, ministri unutarnjih poslova*). Kao i legitimaciju neosobnog autoriteta (*EU*):

- (14) *“EU je dogovorila da će financirati istraživanje cjepiva za koronavirus. Osim toga uložiti će 25 milijardi eura u najteže pogođena gospodarstva.*
- (15) *Nakon dvoipolsatne telefonske konferencije, prve takve u povijesti EU-a, predsjednik Vijeća Europe, Charles Michel, rekao je da će 27 šefova država odmah osloboditi ukupno 7,5 milijardi eura.*
- (16) *Von der Leyen je rekla kako je EU već dala 140 milijuna eura za istraživanje cjepiva i tretmana. Dodala je i kako će ubuduće ministri unutarnjih poslova imati svakodnevne telefonske konferencije kako bi bili sigurni da su postupci svih razmjerni prema situaciji.”*

Sljedeći članak je iz 23. ožujka 2020. i naslov mu glasi: *9 novih zaraženih, šefica Daruvarskih toplica smijenjena zbog korona partyja*. Članak je zapravo prenošenje obavijesti s press konferencije u tijeku epidemije korona virusa. Među prvim navodima imamo legitimaciju autoriteta stručnosti iz medicinskog područja. Radi se o Viliju Berošu, ministru zdravstva:

- (17) *“Na početku je Beroš kazao kako je potvrđeno novih devet slučajeva koronavirusa.”*

Nakon toga, javlja se primjer legitimacije neosobnog autoriteta:

- (18) *“U odnosu na 52 ujutro potvrđene zaraze koronavirusom, u ponedjeljak popodne potvrđeno je devet novih zaraženih osoba, pa je u Hrvatskoj dosad utvrđeno ukupno 315 slučajeva, izvijestio je Nacionalni stožer civilne zaštite.”*

Potom, vidimo legitimaciju autoriteta stručnjaka (Vili Beroš) što se dodatno naglašava sintagmom *ministar zdravstva*:

- (19) “Prema najnovijim podacima, imamo devet potvrđenih bolesnika u Hrvatskoj, ukupan broj je 315. Učinjeno je 2757 testiranja od kojih su 33 u tijeku”, rekao je **ministar zdravstva Vili Beroš**.”

Nastavlja se legitimacija autoriteta stručnjaka (*Beroš*), a potvrđujemo i moralnu legitimaciju koja se evidentira izrazom *na sreću*. Osim toga, moralna legitimacija ostvaruje se izrazom *potpuno opravdano*. Na kraju, delegitimacija navoda *zbog rada ugostiteljskog objekta* ostvaruje se izrazom *što je suprotno mjerama i preporukama Civilnog stožera*:

- (20) “U Daruvarskim toplicama **na sreću** nema oboljelih, nema pozitivnih, a tamo je **župan Damir Bajs potpuno opravdano** smijenio ravnateljicu zbog rada ugostiteljskog objekta u okviru toplica, **što je suprotno mjerama i preporukama Civilnog stožera**. Stoga **smatramo taj korak potpuno opravdanim**”, zaključio je **Beroš**.”

Legitimacija autoriteta stručnosti (*Davor Božinović*) nastavlja se kroz sljedeće primjere, kao i legitimacija neosobnog autoriteta (*policija, stožeri civilne zaštite*):

- (21) “**Načelnik stožera, potpredsjednik Vlade Davor Božinović** rekao je da će se od ponoći početi primjenjivati odluka o zabrani napuštanja mjesta prebivališta.”
- (22) “**Policija** je spremna, uključujući i **stožere civilne zaštite** diljem zemlje. Počinje u ponoć. Pozivam sve da budu racionalni ako ne žele da se zaustave gospodarske aktivnosti. Organizirajte posao uz minimalan broj ljudi. Pomozite sebi da vam pomognemo”, rekao je **Božinović**.”
- (23) “Vezano uz izvanredne linije za prijevoz zdravstvenih radnika, **Božinović** je rekao da se promet racionalizira do razine održavanja vitalnih funkcija.”

Osim toga, u sljedećoj rečenici imamo legitimaciju autoriteta stručnosti budući da dolazi od potpredsjednika Vlade Davora Božinovića iako bi se, bez konteksta, moglo shvatiti kao legitimacija osobnog autoriteta:

(24) “Što se tiče beskućnika, rekao je da **smo mi ‘humano društvo’** koje će se pobrinuti i za njih.”

Na kraju članka primjećujemo ostvarivanje legitimacije autoriteta stručnosti (*Krunoslav Capak*) i legitimaciju neosobnog autoriteta (*HZJZ i Hrvatski zavod za hitnu medicinu*):

(25) “**Ravnatelj Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) Krunoslav Capak** rekao je da **HZJZ i Hrvatski zavod za hitnu medicinu** preuzimaju zapovjednu ulogu nad županijskim organizacijama.”

(26) “**Koordinacija je pojačana, imamo dnevne kontakte i mogućnost izdavanja naredbi vezano uz koronavirus**”, rekao je **Capak**.”

Jedan od sljedećih najčitanijih članaka (1. listopada 2021) s portala *Index.hr* nosi naslov: *Ako i cijepljeni prenose virus, zašto se ne moraju testirati? Evo što je rekao Capak*. Označene dijelove odlomka ne interpretiram kao osobni autoritet iako se legitimacija ovdje ostvaruje korištenjem izraza “*taj podatak nemam*” ili “*mi smo imali...*”, već autoritetom stručnosti budući da se radi o citiranim riječima Krunoslava Capaka, ravnatelja Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. U primjeru pod (28) možemo reći da se delegitimacija djelovanja (diskursa) ostvaruje izrazom *iako smo ga u nekoliko navrata javno objavljivali*. Ovdje se delegitimira činjenica da stožer nema podatke o cijepljenim oboljelima *iako su u nekoliko navrata imali*:

(27) “**Nisam rekao da ne znamo koliko je novozaraženih cijepljeno, nego je ranije pitanje bilo koliko je od ukupno cijepljenih osoba oboljelo.**”

(28) “**Taj podatak trenutno nemam iako smo ga u nekoliko navrata javno objavljivali, ali za sadašnji trenutak taj podatak nemam.**”

(29) “**Mi smo imali 8546 slučajeva u zadnjih tjedan dana, od kojih 78, dakle gotovo 80%, nije bilo cijepljeno**”, rekao je **Capak**.”

Citirane riječi Krunoslava Capaka se nastavljaju U ovom se slučaju legitimacija autoriteta stručnosti ostvaruje metaforičkim izrazom *iz literature, iz znanstvenih radova*. Dakle, ovdje se

Capak metonimijom referira na autoritet znanstvenika. Osim toga, cijeli se ovaj odlomak može definirati kao legitimacija teorijske racionalizacije.

- (30) “*Ono što je sasvim sigurno, mi to znamo iz literature, iz znanstvenih radova, da i osobe koje su cijepljene i koje su preboljele također mogu kratkotrajno na svojoj sluznici nositi virus i prenijeti ga na nekoga drugoga, ali to je sigurno u puno manjoj mjeri nego što je to za osobe koje su osjetljive i koje onda, zato što su osjetljive, mogu oboljeti pa i zbog svojih simptoma, dok su bolesne ili dok su asimptomatske, mogu širiti virus na druge ljude, dakle ovo je u puno manjoj mjeri”, rekao je ravnatelj HZJZ-a.*”

Članak također završava sljedećim navodima. Izraz *koliko je meni poznato* ovdje možemo interpretirati kao legitimaciju autoriteta stručnosti iako se, opet, ostvaruje izrazom koji je specifičan za legitimaciju osobnog autoriteta. Osim toga, u drugoj i trećoj rečenici (primjer 32 i 33) imamo primjer legitimacije teorijske racionalizacije:

- (31) “*Koliko je meni poznato, nitko u svijetu nije uveo da se osobe koje su cijepljene moraju testirati, osim ako ne rade s imunokompromitiranim pacijentima.*
- (32) *U tom slučaju, ako se za njih dokaže da su bili u bliskom kontaktu s bolesnom osobom, u tom slučaju se trebaju testirati, što imate jasno napisano i u našim uputama.*
- (33) *Mi uvijek kažemo da bez obzira na to što su osobe cijepljene ili što su preboljele, i dalje se trebaju držati ovih klasičnih epidemioloških mjera jer i za njih vrijede te mjere i pomoću njih apsolutno smanjujemo mogućnost širenja infekcije na druge”, rekao je Capak.*”

U sljedećem ćemo poglavlju napraviti analizu medijskog diskursa iz novina Večernji list.

6.2. Novine *Večernji list*

Večernji list (također poznat kao Večernjak) je hrvatski dnevni list koji izlazi u Zagrebu od 1959. godine. Kao i u prethodnoj analizi, analizirat ćemo članke koji se tiču teme bolesti COVID-19 i nastojati identificirati sredstva legitimacije i delegitimacije. Kada smo upisali u tražilicu izraz

covid, izašlo je više od 1000 rezultata. Ovdje ćemo analizirati neke od najčitanijih članaka o bolesti COVID-19. Najprije ćemo analizirati članak iz 28. 3. 2020. pod naslovom: ‘*Ovdje se događa nešto čudno, virus je možda mutirao*’. Članak započinje rečenicom u kojoj možemo iščitati ostvarivanje autoriteta stručnosti iz područja medicine (*Massimo Galli*), što se dodatno ističe navođenjem njegove titule (*infektolog i primarijus bolnice Sacco u Milanu*):

(34) “*Podcijenili smo opasnost od koronavirusa, kazao je Massimo Galli, infektolog i primarijus bolnice Sacco u Milanu.*”

Članak se nastavlja instrumentalnom racionalizacijom:

(35) “*To je na određeni način i njegov i ‘mea culpa’ njegovih kolega zbog izjava koje su davali prije pojave zaraze u Italiji.*”

Osim toga, vidimo primjere ostvarivanja legitimacije autoriteta stručnosti i instrumentalne racionalizacije:

(36) “*Naime, bilo je virologa u toj zemlji koji su smatrali da je koronavirus poput malo jače gripe i prve su dane ove godine obilježile upravo takve rasprave pa i nije bilo priprema za sve ovo što je uslijedilo.*”

U sljedećem primjeru vidimo dva primjera legitimacije autoriteta stručnosti. Prvi se odnosi na ime *Maria Rita Gismondo* što je opet naglašeno njezinom titulom. U posljednjoj se rečenici također ostvaruje legitimacija autoriteta stručnosti (*ne želim umanjiti opasnost*), a bez konteksta bismo to mogli interpretirati kao legitimaciju osobnog autoriteta. Na koncu, u drugoj rečenici imamo izraz *ludost je misliti* što možemo identificirati kao moralnu legitimaciju u negativnom smislu ili čak kao delegitimaciju djelovanja. Također, u primjeru pod (37) od dijela *ludost misliti...do smrtnom pandemijom* može se shvatiti kao legitimacija putem instrumentalne racionalizacije. Delegitimacija izraza (diskursa) u primjeru pod (38) *ne želim umanjiti opasnost od korona virusa* ostvaruje se izrazom *ali njegova problematika ostaje tek nešto jača od sezonske gripe*. Također, i dalje se uspostavlja autoritet stručnosti izrazom rekla je s referencom na Gismondo. Primjer pod (39) prikazuje autoritet stručnosti u izrazu *izjavila je* budući da se to odnosi na Gismondo. Na koncu, cijeli primjer pod (39) predstavlja delegitimaciju djelovanja, točnije Gismondo delegitimira vlastite riječi izrazom *priznala je da je pogriješila* :

- (37) *“Voditeljica mikrobiološkog laboratorija iste bolnice Maria Rita Gismondo kazala je 23. veljače da je ‘ludost misliti da je to tako velika opasnost jer je malo jača gripa zamijenjena smrtnom pandemijom’ “*
- (38) *“Zatim je 1. ožujka rekla: ‘Ne želim umanjiti opasnost od koronavirusa, ali njegova problematika ostaje tek nešto jača od sezonske gripe’.”*
- (39) *“Trinaestog ožujka izjavila je da će uskoro “od 60 do 70 posto stanovništva biti pozitivno, ali ne trebamo se brinuti”, a 21. ožujka priznala je da je pogriješila, odnosno da je virus možda mutirao i da se događa nešto čudno”.*

U sljedećim primjerima vidimo delegitimaciju djelovanja. Delegitimaciju djelovanja vidimo u primjeru (40) kroz činjenicu da postoje oni koji žele pokrenuti sudski postupak protiv spomenute znanstvenice i legitimaciju instrumentalne racionalizacije u drugom djelu rečenice gdje se legitimira želja ili potreba za pokretanjem postupka. U primjeru (41) vidimo legitimaciju autoriteta stručnosti (*Christian Jessen*); vidimo i da se delegitimira činjenica da postoji korona virus ako je već bilo *15000 oboljelih*. Legitimacija autoriteta stručnjaka ostvaruje se i dalje u primjeru (42) (*dr. Jassen*)

- (40) *Sada ima i onih, kao što je udruga za znanost (PTS), koji bi htjeli da se pokrene postupak protiv virologinje Gismondo zato što je minimizirala situaciju i upozoravala ljude da ne slušaju ono što im govori vlast.*
- (41) *Pravi skandal izazvala je izjava britanskog liječnika Christiana Jessena, poznatog po emisijama “Embarassing bodies!” i “Supersize vs. Superskinny”, koji je, nakon što je već bilo 15.000 oboljelih u Italiji, kazao: “Koronavirus? To je isprika Talijanima da produlje siestu” (upotrijebio je baš tu španjolsku riječ).*
- (42) *Kada se vidjelo da je pogriješio, dr. Jessen se, rekao je da je to bilo samovoljno, povukao s društvenih mreža i televizije.*
- (43) *No ima i onih koji mile da su mu TV postaje zatvorile vrata. Dr. Jessen inače je poznat i po dokumentarcu koji govori o tome kako “liječiti” homoseksualce (“Cure me, I am gay”). Možda se već zbog toga mogla dovesti u pitanje stručnost ovog TV doktora.*

Za analizu ovoga rada odabrani su primjeri iz članka pod naslovom: *'Biljke iz Hercegovine lijek su za virozu, gripu, pa i COVID-19'*. Članak je izašao 1.12. 2020. i govori o učinkovitosti liječenja viroze i bolesti COVIDA-19 biljakama. Članak započinje sljedećim primjerima. U primjeru pod (44) vidimo izraz *djed* koji evocira autoritet tradicije. Nadalje, primjer pod (45) možemo identificirati kao legitimaciju instrumentalnom racionalizacijom, dakle, činjenica da (tada) još nije osmišljeno cjepivo opravdava naklonjenost ljudi prema alternativnim, prirodnim lijekovima.

Potom, u primjeru (46) vidimo legitimaciju neosobnog autoriteta (*Večernji list BiH*), pridjevom *vodećih* ovdje se na neki način ostvaruje moralna legitimacija jer se stavlja pozitivan aspekt na navedene liječnike i opravdava se njihovo navođenje. Cijeli navod pod (46) može se interpretirati kao legitimacija instrumentalne racionalizacije. Dakle, legitimira se djelovanje *Večernjeg lista BiH* jer je virus vrlo zarazan i samim time je aktualna medijska tema:

- (44) *“Djed je liječio španjolsku gripu kombinacijom: dva puta pečena rakija, bijeli luk i tucani papar”*
- (45) ***Dok se čeka pojava cjepiva i odgovarajuće terapije na kojoj svjetski znanstvenici rade danonoćno, a koja bi trebala smanjiti smrtnost prouzročenu koronavirusom, sve veći broj stanovnika BiH i regije pribjegava korištenju fitoterapije***
- (46) ***Večernji list BiH** objedinio je mišljenja i preporuke nekih od *vodećih* liječnika i fitoterapeuta s područja Hercegovine u borbi protiv **virusa koji je napunio bolnice diljem svijeta.***

Iz članka smo izdvojili sljedeće primjere u kojima vidimo legitimaciju autoriteta stručnosti iz medicinskog područja (*dr. Jure Burić*). Legitimacija autoriteta stručnosti pojačava se navođenjem njegove titule (*dubrovački umirovljeni otorinolarinolog*), a uz to vidimo pridjev *poznati* što daje pozitivnu vrijednost navedenom entitetu. Osim toga, u sljedećoj rečenici vidimo izraz *naše bake* koji sugerira autoritet tradicije, a to se dodatno pojačava izrazima *one bi stavile šaku soli...*, ovdje se kondicionalom naglašava ustaljena radnja, navika, običaj, itd. Posljednja rečenica u primjeru pod (48) ima negativnu konotaciju. Ovdje zamjenice *naše* može biti pojačivač autoriteta jer budi emociju i ulijeva povjerenje, i u usporedbi sa sljedećom rečenicom *mame danas*, daje se dodatni naglasak da su bake nekada znale puno bolje nego danas majke čime se isto zeli naglasiti dodatno taj autoritet tradicije. Vidimo delegitimaciju djelovanja (činjenica da *mame kupuju Auamaris*), a ona se ostvaruje ovdje zavisnom rečenicom *...to je obična slana voda koja košta nula kuna...* Delegitimacija djelovanja iz primjera pod (48) pojačava se uvodnom rečenicom pod (49): *Sve je to pomodarstvo*, a cijeli navod nakon toga podrazumijeva legitimaciju teorijske racionalizacije budući da su to savjeti koji dolaze od *poznatog otorinolarinologa Burića*. U posljednjem primjeru (50) nastavlja se legitimacija autoriteta stručnosti (dodaje..) jer se i dalje misli na istoga liječnika. Na kraju, imamo legitimaciju teorijske racionalizacije. Legitimira se korištenje *inhalacije* za liječenje:

- (47) ***Poznati dubrovački umirovljeni otorinolarinolog, koji je rođen u Ravnom, dr. Jure Burić** još je na samom početku pandemije rekao kako koronavirus “ne voli” slane otopine.*

- (48) *“Sve su stvari u životu vrlo jednostavne, nema tu velike tajne. Naše bake liječile su svoju unučad i djecu inhalacijom koja se sad zove fiziološka otopina. One bi stavile šaku soli i tako su se djeca parila nad vrućom parom. Mame danas kupuju takozvani Aquamaris, a to je obična slana voda koja košta nula kuna.”*
- (49) *“Sve je to pomodarstvo. Protiv korone se može liječiti ako u dvije litre vode ubacimo šaku soli i dodamo vrijesak. To se zakuha i onda se nad time inhalira od 10 do 20 minuta, ali postupno jer je jako vruće. Može se pokriti ručnikom i kasnije ohlađenom vodom isprati sluznicu“, kaže Burić.”*
- (50) *“Dodaje kako je dokazano da virus u organizam ulazi preko sluznice usta, nosa i oka te naglašava kako se ta tri mjesta trebaju zaštititi. “Znači, zna se da virus ne podnosi visoku temperaturu, vlagu i tu takozvanu hipertoničnu otopinu pa se nameće zaključak kako bi bilo idealno inhalacijom dovesti sve to na navedena područja.”*

7. Rezultati

U prethodnim smo poglavljima nastojali odrediti i identificirati sredstva legitimacije i delegitimacije u diskursu o španjolskoj gripi i bolesti COVID-19. U sljedećim tablicama grafički ćemo prikazati broj sredstava legitimacije i delegitimacije u analizi diskursa te vidjeti jesu li se hipoteze ostvarile ili ne. Najprije ćemo navesti rezultate za diskurs španjolske gripe (pri čemu treba navesti da primjere od 37 do 50 imamo specifičnu situaciju u kojoj se navedeni primjeri mogu interpretirati kao moralna legitimacija/evaluacija ili teorijska racionalizacija):

Tablica 1. Sredstva (de)legitimacije u medijskom diskursu španjolske gripe:

Sredstvo legitimacije/delegitimacije	količina na 50 primjera
osobni autoritet	3
autoritet stručnosti	11
autoritet uzora	1
neosobni autoritet	4
autoritet tradicije	6
autoritet konformizma	1
moralna legitimacija/evaluacija	13 (+/-13)

Sredstvo legitimacije/delegitimacije	količina na 50 primjera
instrumentalna racionalizacija	2
teorijska racionalizacija	13 (+/-13)
mitopoetska legitimacija	0
multimodalna legitimacija	0
delegitimacija djelovanja	1

Sljedeća tablica grafički prikazuje brojčane podatke o sredstvima legitimacije i delegitimacije u diskursu bolesti COVID-19:

Tablica 2. Sredstva (de)legitimacije u medijskom diskursu bolesti COVID-19:

Sredstvo legitimacije/delegitimacije	količina na 50 primjera
osobni autoritet	0
autoritet stručnosti	25
autoritet uzora	1
neosobni autoritet	10
autoritet tradicije	2
autoritet konformizma	0
moralna legitimacija/evaluacija	5
instrumentalna racionalizacija	9
teorijska racionalizacija	7
mitopoetska legitimacija	0
multimodalna legitimacija	0
delegitimacija djelovanja	8

8. Rasprava

U prethodnom smo poglavlju grafički prikazali broj ostvaraja različitih sredstava legitimacije i delegitimacije u diskursu španjolske gripe i bolesti COVID-19. Najprije, trebamo naglasiti da je broj ostvaraja sredstava legitimacije i delegitimacije u diskursu španjolske gripe 55, u diskursu bolesti COVID-19 67 na 50 primjera. Prisjetimo se još jednom da su hipoteze bile sljedeće: (1) legitimacija ili delegitimacija diskursa o španjolskoj gripi u manjoj će mjeri biti ostvarena autoritetom stručnosti u odnosu na diskurs bolesti COVID-19 i (2) legitimacija ili delegitimacija diskursa o bolesti COVID-19 bit će ostvarena svim vrstama autoriteta. Prva hipoteza ispostavila se istinitom budući da je broj autoriteta stručnosti u diskursu španjolske gripe 11, u diskursu bolesti COVID-19 25. Druga hipoteza nije bila točna jer, primjerice, nemamo ostvaraj osobnoga autoriteta i autoriteta konformizma, a autoritet uzora i tradicije jedva su zastupljeni.

Premda je u analizi diskursa španjolske gripe ostvaren određen broj legitimacija autoriteta stručnosti, mogli smo zamijetiti da se koji put nedovoljno jasno govori o tim autoritetima. Primjerice, za navod *tajni medicinski savjetnik prof. dr. Friedrich Krausz u Berlinu* već smo spomenuli da je pridjev tajni ovdje zapravo diskutabilan jer se identitet pojedinca jasno navodi ili kada se spominje sintagma *jedan liječnik* kojom se ostvaruje legitimacija autoriteta stručnosti, ali u slabijeg kredibiliteta jer se ne navodi konkretno ime liječnika. Osim toga, navod *privatni docent na sveučilištu u Hallu* nam sugerira da posjeduje više podataka o spomenutom docentu, ali se iz nekog razloga ne navodi njegovo ime. Na koncu, kod primjera koji spominju engleskog političara Georgea Lloyda *Kad je Lloyd George upitao svoga kolegu za 'narodnu službu'...* vidimo da se iz nekog razloga izbjegava navođenje imena, a kasnije se tog kolegu još naziva i *drugom*. Zbog takvog izvještavanja ne dobivamo potpunu sliku o tome radi li se ovdje o nekome iz političkog svijeta i, ako da, kakve je političke orijentacije. S druge strane, u člancima s *Indexa.hr* i *Večernjeg lista* dobivamo potpune reference kod citiranja: *potpredsjednik Vlade Davor Božinović rekao je..., kazao je Massimo Galli, infektolog i primarijus...,...izazvala je izjava britanskog liječnika Christiana Jessena*, itd.

Nadalje, možemo zamijetiti da je kroz diskurs o španjolskoj gripi autoritet stručnosti ostvaren većinom referiranjem na ličnosti iz domene medicine: *prof. dr. Friedrich Krausz, ženevskomu istraživaocu Henri Spalingeru* ili *štopski nadliečnik dr. Viktor Hufnagel*. U diskursu o COVIDU-19 javlja se dosta autoriteta iz medicinskog i političkog svijeta: *Silvio Brusaferrero, predsjednik talijanskog Instituta za zdravstvo, Guverner New Yorka, Andrew Cuomo, Ravnatelj Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) Krunoslav Capak, župan Damir Bajš*, itd.

Postojala je problematika kod identificiranja određenih sredstava legitimacije u analizi diskursa španjolske gripe zbog toga što se na određene navode moglo gledati iz više perspektiva, primjerice, rečenicu *treba da se u pogibeljno doba hranimo sa krepkom i zdravom hranom* mogli smo

interpretirati kao moralnu legitimaciju jer izraz *treba da* podrazumijeva pozitivnu moralnu vrijednost, ili kao legitimaciju teorijske racionalizacije jer taj savjet potencijalno dolazi od *nekog liječnika* koji je spomenut u nekoliko rečenica ranije.

Potrebno je još se osvrnuti na sličnosti i razlike o izvještavanju o liječenju biljkama. Najprije, u diskursu o španjolskoj gripi vidimo da se autor članka referira na druge novine (*Jutarnji list*), kao i autor članka o COVIDU-19 (*Večernji list BiH*). Također, ovdje vidimo snažan utjecaj autoriteta tradicije u oba članka: *Kod nas je uvriježena predaja od koljena do koljena. - Kada jedeš cikle - siguran si 24 sata da te neće kap udariti.* i *Naše bake liječile su svoju unučad i djecu inhalacijom koja se sad zove fiziološka otopina.* Osnovna je razlika u tome što se diskursu o španjolskoj gripi referira na autoritet uzora (neki župnik), a u diskursu o COVIDU-19 na autoritet stručnosti (*dr. Jure Burić*).

9. Zaključak

Za potrebe ove analize odabrali smo 8 članaka o španjolskoj gripi i 8 članaka o bolesti COVID-19 iz novina koje donose svakodnevni sadržaj od političkog do zabavnog. Nakon što smo proveli analizu diskursa, uočili smo da je prva hipoteza prihvaćena, a druga odbačena te iznijeli još neke specifičnosti o sredstvima legitimacije i delegitimacije. Svakako je zanimljivo primijetiti da su van Leeuwenove i van Dijkove teorije o ostvarivanju različitih sredstava legitimacije i delegitimacije primjenjive na medijski diskurs s početka 20. stoljeća. Kroz ovu analizu još jednom se uspjelo dokazati koliko je važno sagledati značenje unutar cjeline i kroz kontekst, posebice u diskursu španjolske gripe koji obiluje arhaičnim izrazima i pravopisom; osim toga, mehanizmi na kojima počivaju pravila kohezije i koherencije tadašnjeg medijskog diskursa suvremenom čitatelju mogu otežati kod uočavanja, na prvu, netransparentnih ostvaraja legitimacije. Korpus primjera koji je skupljen za potrebe ovoga rada samo je segment onoga o čemu se izvještavalo o pandemiji španjolske gripe na području Hrvatske. Svakako bi vrijedilo dublje istražiti dostupni medijski sadržaj o toj temi kako bi se upotpunila ne samo epidemiološko-geografska slika tijekom pandemije, već i društveno-politička slika.

Što se tiče medijskog diskursa o bolesti COVID-19, suvišno je govoriti o tome da imamo puno širu sliku o toj pandemiji jer smo joj i sami svjedočili, ali u usporedbi s drugim pandemijama potencijalno može dovesti do novih spoznaja u raznim aspektima, možda čak do mjere u kojoj može pomoći društvu kod suočavanja s eventualnim novim pandemijama.

10. Popis literature:

Aggarwal, J., Rabinovich, E., & Stevenson, S. (2020). *Exploration of Gender Differences in COVID-19 Discourse on Reddit* (arXiv:2008.05713). arXiv.

<https://doi.org/10.48550/arXiv.2008.05713>

Bednarek, M. (2006). *Evaluation in media discourse: Analysis of a newspaper corpus*. Continuum.

Bibić, Z. (2022). Zarazne bolesti u Hvaru 1918. - 1920. godine. *Prilozi povijesti otoka Hvara, XV* (1), 233-259. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/284148>

Brown, G., & Yule, G. (1983). *Discourse analysis*. Cambridge University Press.

Button, G., & Lee, J. R. E. (1987). *Talk and Social Organisation*. Multilingual Matters.

Cameron, M., Hill, B., & Stainton, R. J. (2016). *Sourcebook in the History of Philosophy of Language: Primary source texts from the Pre-Socratics to Mill*. Springer.

Chan, T. F., & Yu, Y. (2023). Building a global community of health for all: A positive discourse analysis of COVID-19 discourse. *Discourse & Communication, 17*(4), 522–537. <https://doi.org/10.1177/17504813231163078>

Coulthard, M. (Ur.). (1992). *Advances in spoken discourse analysis*. Routledge.

Coulthard, M. (2004). *An introduction to discourse analysis* (2. new, ed.20. impr). Longman.

Coulthard, M. (2014). *An Introduction to Discourse Analysis*. Routledge.

Cvetnić, Ž. i Savić, V. (2018). Prije 100 godina španjolska gripa „majka“ svih pandemija poharala je svijet. *Veterinarska stanica, 49* (5), 333-341. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/223200>

Davis, R. A. (2013). *The Spanish flu: Narrative and cultural identity in Spain, 1918* (First edition). Palgrave Macmillan.

Dijk, T. A. van (Ur.). (1985). *Discourse and communication: New approaches to the analysis of mass media discourse and communication*. W. de Gruyter.

Dijk, T. A. van. (2000). *Ideology: A multidisciplinary approach* (Repr). Sage.

Donato, A. (2013). *Boethius' Consolation of Philosophy as a Product of Late Antiquity*. A&C Black.

Durand, E. (2022). *Divine Speech in Human Words: Thomistic Engagements with Scripture*. CUA Press.

Fatović Ferenčić, S. i Šain, S. (2020). ŠPANJOLSKA GRIPA KAO UZROK SMRTI U GRADU ZAGREBU 1918. GODINE. *Liječnički vjesnik*, 142 (3-4), 104-106.

<https://doi.org/10.26800/LV-142-3-4-18>

Fowler, R. (Ur.). (1979). *Language and control*. Routledge & K. Paul.

Francis, G. (1995) 'Corpus-driven grammar and its relevance to the learning of English in a cross-cultural situation'. Manuscript

Garfinkel, H. (1974) 'The origins of the term ethnomethodology', in R. Turner (Ed.) *Ethnomethodology*, Penguin, Harmondsworth, pp 15–18.

Guntuku, S. C., Bittenheim, A. M., Sherman, G., & Merchant, R. M. (2021). Twitter discourse reveals geographical and temporal variation in concerns about COVID-19 vaccines in the United States. *Vaccine*, 39(30), 4034–4038. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2021.06.014>

Halliday, M. A. K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. Edward Arnold.

Huzjan, V. i Benko, G. (2020). ŠPANJOLSKA GRIPA I DRUGI UZROCI SMRTI U VARAŽDINU OD 1918. DO 1920. GODINE. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, (31), 212-212. <https://doi.org/10.21857/yvjrdcl6dy>

Kasni, N. W., & Budiarta, I. W. (2021). Multimodal forms of tourism promotional discourse in the age COVID-19. *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*, 7(6), 422–440. <https://doi.org/10.21744/ijllc.v7n6.1945>

Lahlou, H., & Abdul Rahim, H. (2022). *Conceptual Metaphors in North African French-Speaking News Discourse About COVID-19* (SSRN Scholarly Paper Izd. 4361092). <https://papers.ssrn.com/abstract=4361092>

Leeuwen, T. V. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford University Press.

Milovan Delić, I. (2014). Vijesti o španjolskoj gripu u puljskom dnevniku Hrvatski list. *Tabula*, (12), 173-182. <https://doi.org/10.32728/tab.12.2014.15>

Milovan Delić, I. (2020). Španjolska gripa 1918.-1919. u Puli: urbana slika pandemije. *Historijski zbornik*, 73 (2), 313-331. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/252586>

Mišur, I. (2019). ŠPANJOLSKA GRIPA U DOLINI NERETVE. *Acta medico-historica Adriatica*, 17 (2), 251-268. <https://doi.org/10.31952/amha.17.2.4>

Obadimu, A., Khaund, T., Mead, E., Marcoux, T., & Agarwal, N. (2021). Developing a socio-computational approach to examine toxicity propagation and regulation in COVID-19 discourse on YouTube. *Information Processing & Management*, 58(5), 102660. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2021.102660>

- Obiorah, K. (2021). The Role of Nigerian Indigenous Languages in Covid-19 Discourse. *Journal of Language and Health*, 2(2), 43-52. <https://doi.org/10.37287/jlh.v2i2.514>
- O' Hagan, L. A. (2021). Commercialising public health during the 1918-1919 Spanish flu pandemic in Britain. *Journal of Historical Research in Marketing*, 13(3/4), 161–187. <https://doi.org/10.1108/JHRM-12-2020-0058>
- Olsson, J. (2008). *Forensic linguistics* (2nd ed). Continuum.
- Pater, C. de, & Dankelman, I. (2009). *Religion and Sustainable Development: Opportunities and Challenges for Higher Education*. LIT Verlag Münster.
- Plato, & Irwin, T. (1979). *Gorgias*. Clarendon Press ; Oxford University Press.
- Schiffrin, D., Tannen, D., & Hamilton, H. E. (2008). *The Handbook of Discourse Analysis*. John Wiley & Sons.
- Tan, S., & K. L. E, M. (Ur.). (2023). *Discourses, modes, media and meaning in an era of pandemic: A multimodal discourse analysis approach*. Routledge.
- Tannen, D. (1994). *Gender and Discourse*. Oxford University Press
- Taubenberger, J. K., & Morens, D. M. (2006). 1918 Influenza: The Mother of All Pandemics. *Emerging Infectious Diseases*, 12(1), 15–22. <https://doi.org/10.3201/eid1201.050979>
- Thompson, G. and S. Hunston (2000) 'Evaluation: an introduction'. In Hunston, S. and G. Thompson (eds), pp. 1–27.
- Wooffitt, R. (2005). *Conversation Analysis and Discourse Analysis: A Comparative and Critical Introduction*. SAGE.

Xiang, X., Lu, X., Halavanau, A., Xue, J., Sun, Y., Lai, P. H. L., & Wu, Z. (2021). Modern Senicide in the Face of a Pandemic: An Examination of Public Discourse and Sentiment About Older Adults and COVID-19 Using Machine Learning. *The Journals of Gerontology: Series B*, 76(4), e190–e200. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa128>